

Блакить мою душу обвіяла,
Душа моя сонця наміряла,
Душа причастилася кротості трав —
Добрідень я світу сказав!

Струмок серед гаю як стрічечка.
На квітці метелик мов свічечка.
Хвилюють, маюють, квітують поля —
Добрідень тобі, Україно моя!

1907

Natio
 tyana
 quia
 perit
 quia
 vestit
 dolo
 cres
 ENVA
 gregi

Реш
та
ти
лого
сери

Поезії

Київ
«Радянський письменник»
1991

ББК 84Ук7
Т93

До збірки
увійшла рання лірика поета.
Уперше в цьому, первісному, вигляді,
без пізніших спотворень,
подаються поетичні перлини,
що народилися «десь на дні»
його щирого серця.
Повністю друкуються збірки
«Сонячні кларнети», «Плуг»,
«Замість сонетів та октав».
До розділу «За всіх скажу» включено
кращі твори подальших збірок поета,
виданих у 20-ті роки,
та твори, досі не публіковані
в книгах.

Художник
В. Я. Чебаник

Редактор В. Р. Коломієць

© Чебаник В. Я., художнє оформлення, 1991
© Головка Д. А., упорядкування, 1991

4702640202-042
Т М223(04)-91 167.91

ISBN 5-333-00783-7

Павло
Тичина
Реш
її
Моло
Серг

ОМЯЧНИ
ЛАПНЕМУ

Не Зевс, не Пан, не Голуб-Дух,—
Лиш Сонячні Кларнети.
У танці я, ритмічний рух,
В безсмертнім — всі планети.

Я був — не Я. Лиш мрія, сон.
Навколо — дзвонні згуки,
І пітьми творчої хітон,
І благовісні руки.

Прокинусь я — і я вже Ти:
Над мною, підо мною
Горять світи, біжать світи
Музичною рікою.

І стежив я, і я веснів:
Ажордились планети.
Навік я взяв, що Ти не Гнів,—
Лиш Сонячні Кларнети.

1918

Закучерявилися хмари. Лягла в глибинь
блакить.

О милий друже,— знов недуже —
О любий брате,— розіп'яте —
Недуже серце мов, серце, мов лебідь той
ячить.

Закучерявилися хмари...
Женуть вітри, мов буйні тури!
Тополі арфи гнуть...

З душі мові — мов лілеї —
Ростуть прекрасні — ясні, ясні —
З душі мові смутки, жалі мов квітоньки
ростуть.

Женуть вітри, мов буйні тури!

Одбивсь в озерах настрій сонця.
Снує про давнє дим...

Я хочу бути — як забути? —
Я хочу знову — чорноброву? —
Я хочу бути вічно-юним, незломно-молодим!
Одбивсь в озерах настрій сонця.

І сміх, і дзвони, й радість тепла.
Цвіте веселка дум...

Сум серце тисне: — сонце! пісне! —
В душі я ставлю — вас я славлю! —
В душі я ставлю світлий парус,
бо в мене в серці сум.

І сміх, і дзвони, й радість тепла.

1917

Гаї шумлять —
 Я слухаю.
 Хмарки біжать —
 Милуюся.
 Милуюся-дивуюся,
 Чого душі моїй
 так весело.

Гей, дзвін гуде —
 Іздалеку.
 Думки пряде —
 Над нивами.
 Над нивами-приливами,
 Купаючи мене,
 мов ластівку.

Я йду, йду —
 Зворушений.
 Когось все жду —
 Співаючи.
 Співаючи-кохаючи
 Під тихий шепіт трав
 голублячий.

Щось мріє гай —
 Над річкою.
 Ген неба край —
 Як золото.
 Мов золото — поколото,
 Горить-тремтить ріка,
 як музика.

1913

Арфами, арфами —
 золотими, голосними обізвалися гаї
 Самодзвонними:
 Йде весна
 Запашна,
 Квітами-перлами
 Закосичена.

Думами, думами —
 наче море кораблями, переповнилась блакить
 Ніжнотонними:
 Буде бій
 Вогневий!
 Сміх буде, плач буде
 Перламутровий...

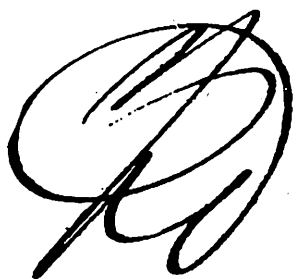
Стану я, гляну я —
 скрізь поточки як дзвіночки, жайворон
 як золотий

З переливами:
 Йде весна
 Запашна,
 Квітами-перлами
 Закосичена.

Любая, милая,—
 чи засмучена ти ходиш, чи налита щастям
 екрай

Там за нивами:
 Ой одкрий
 Колос вій!
 Сміх буде, плач буде
 Перламутровий...

1914

Десь надходила весна.— Я сказав їй: ти весна!
Сизокрилими голубками
У куточках на вустах
Їй спурхнуло щось усмішками —
Й потонуло у душі...

Наливалися жита.— Я сказав їй: золота!
Гнівню брівоньки зламалися.
Одвернулася. Пішла.
Тільки довго оглядалася —
Мовби кликала: іди!

Почали тумани йти.— Я сказав: не любиш ти!
Стала. Глянула. Промовила.
От і осінь вже прийшла.
Так любить? — кажи. Ти швидче ж бо! —
Блиснув сміх їй, мов кинджал...

Зажурився під снігом гай.— Я сказав їй:
що ж... прощай!
Враз сердечним теплим сявом
Щось їй бризнуло з очей...
Сизокрилою голубкою
На моїх вона вустах!

1917

Цвіт в моєму серці,
Ясний цвіт-первоцвіт.
Ти той цвіт, мій друже,
Срібляний первоцвіт.
Ах, ізнов, кохана,
Де згучала рана,—
Квітне цвіт-первоцвіт!

Слухаю мелодій
Хмар, озер та вітру.
Я бриню, як струни
Степу, хмар та вітру.
Всі ми серцем дзвоним,
Сним вином червоним —
Сонця, хмар та вітру!

Десь краї казкові,
Золоті верхів'я...
Тільки шлях тернистий
Та на ті верхів'я.
Ходять-світять зорі,
Плинуть хвили в морі —
В ритмах на верхів'я!

Світ в моєму серці,
Мрій танок, світанок.
Ти той світ, мій друже,
Зоряний світанок.
Я твої очиці —
Зорі, зорениці —
Славлю як світанок!

1917

Не дивися так привітно,
Яблуновоцвітно.
Стигнуть зорі, як пшениця:
Буду я журиється.

Не милуй мене шовково,
Ясно-соколово.
На схід сонця квітнуть рожі:
Будуть дні погожі.

На схід сонця грають грози —
Будуть знову сльози!
Встали мати, встали й татко:
Де ластовенятко?

А я тут, в саду, на лавці,
Де квітки-ласкавці...
Що скажу їм? — Все помітно:
Яблуновоцвітно.

1918

Подивилась ясно, — заспівали скрипки! —
Обняла востаннє, — у моїй душі. —
Ліс мовчав у смутку, в чорному акорді.
Заспівали скрипки у моїй душі!

Знав я, знав: навіки, — промені як вії! —
Більше не побачу, — сонячних очей. —
Буду вічно сам я, в чорному акорді.
Промені як вії соняшних очей!

1918

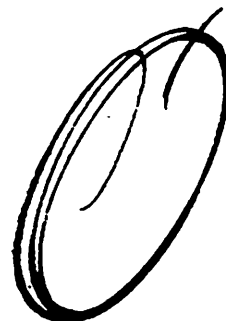
З кохання плакав я, ридав.
(Над бором хмари муром!)
Той плач між нею, мною став —
(Мармуровим муром...)

Пливуть молитви угорі.
(Вернися з сміхом-дзвоном!)
Спадає лист на вітарі —
(Кучерявим дзвоном...)

Уже десь випали сніги.
(Над бором хмари муром!)
Розбиті ніжні вороги —
(Мармуровим муром...)

Самотна ти, самотний я.
(Весна! — світанок! — вишня!)
Обсипалась душа твоя —
(Вранішня вишня...)

1917

О, панно Інно, панно Інно!
Я — сам. Вікно. Сніги...
Сестру я Вашу так любив —
Дитинно, злотоцінно.
Любив? — Давно. Цвіли луги...
О, панно Інно, панно Інно,
Любові усміх квітне раз — ще й тлінно.
Сніги, сніги, сніги...

Я Ваші очі пам'ятаю,
Як музику, як спів.
Зимовий вечір. Тиша. Ми.
Я Вам чужий — я знаю.
А хтось кричить: ти рідну стрів!
І раптом — небо... шепіт гаю...
О ні, то очі Ваші. — Я ридаю.
Сестра чи Ви? — Любив...

1915

Я стою на кручі! —
За рікою дзвони:
Жду твоїх вітрів я —
Тінь там тоне, тінь там десь...

Випливають хмари —
Сум росте, мов колос:
Хмари хмарять хвилі —
Сумно, сам я, світлий сон...

Вірю яснозорно —
За рікою дзвони:
Сню волосожарно —
Тінь там тоне, тінь там десь...

Припливеш, приплинеш —
Сум росте, мов колос:
З піснею про сонце! —
Сумно, сам я, світлий сон...

1918

Там тополі у полі на волі
(Хтось на заході жертву приніс)
З буйним вітром, свавольним і диким,
Струнко реується кудись в далечинь...

Йду в простори я, чулий, тривожний
(Гасне день, облігає, мов мак).
В моїм серці і бурі, і грози,
Й рокотання — ридання бандур...

Хилить вітер жита понад шляхом
(Ой там хмара похмура з півдня).
І так смутно, так сумно співає —
Тільки перепел б'є десь у дзвін...

Моя пісне, возниста, шалена
(Креше небо і котить свій гнів),
Ах, розбийся на світлі акорди,
Розридайсь — і затихни, як грім...

1916

Галуге дівчина й ридає —
 Чи то ж шиття!
 Червоним, чорним вишивав
 Мені життя.

Танцюють згуки на дзвіниці,
 І плаче дзвін.
 Я йду. Мій шлях то із костриці,
 То із жоржин.

Тумани линуць вгору, вгору,
 А хмари — вниз.
 Чому я не люблю простору,
 Як я без сліз?

Я ввечері цілую рожу
 І кличу сум.
 Чому, чому я жить не можу
 Та сам, без дум?

1914

Квітчастий луг і дощик золотий.
 А в далині, мов акварелі,—
 Примружились гаї, замислились оселі...
 Ах, серце, пий!

Повітря — мов прив'ялий трунок.
 Це рання осінь шле цілунок
 Такий чудовий та сумний.

Стою я сам посеред нив чужих,
 Немов покинута офіра.
 І слухає мій сум природа. Люба. Щира.
 Крізь плач, крізь сміх.

Вона сама — царівна мила —
 Не раз свій смуток хоронила
 В самій собі, в піснях своїх.

Стою. Молюсь. Так тихо-тихо скрізь,—
 Мов перед образом Мадонни.
 Лиш від осель пливуть тужні, обнявшись,
 дзвони,—

Узори сліз.
 Лиш з-над хмар часом прилине
 Прощання з літом журавлине —
 Погасле, як грезет із риз...

Гей, над дорогою стоїть верба,
 Дзвінки дощові струни ловить,
 Все вітами хитає, наче сумно мовить:
 Журба, журба...

Отак роки, отак без краю
 На струнах Вічності перебираю
 Я, одинокая верба.

1915

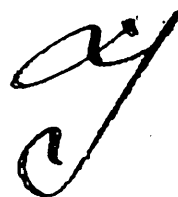
Ой не крийся, природо, не крийся,
Що ти в тузі за літом, у тузі.
У туманах ти сниш... А чогось так сичі
Розридалися в лузі.

Твої коси від смутку, від суму
Вкрила прозолоть, ой ще й кривава.
Певно, й серце твоє взолотила печаль,
Що така ти ласкава.

А була ж ти — як буря із громом!
А була ж ти — як ніч на Купала...
Безгоміння і сум. Безгоміння і сон.—
Тільки зірка упала...

Ой там зірка десь впала, як згадка.
Засміялося серце у тузі!
Плачуть знову сичі... О ридай же, молись:
Ходить осінь у лузі.

1915

Іще пташки в дзвінких піснях блакитний день
купають,

Ще половів злотом хвиль на сонці жита риза
(Вітри лежать, вітри на арфу грають); —
А в небі свариться вже хтось.

Завіса чорно-сиза
Півнеба мовчки зап'яла. Земля вдягає тінь...
Мов звір, ховається людина.
— Господь іде! — подумав десь полинь.
Заплакав дощ... і вщух.
Мовчить гора. Мовчить долина.
— Господня тінь,— прошепотів полинь.

І враз — роздерлась пополам завіса! —
Тиша. Мертва...

Метнувся огонь: розцвівсь, розпавсь —
аж води закипіли!

І полилася піснь, приніслась жертва.
Курять шляхи, біжать, біжать... Рвуть вихори,
як жили,

Рідке коріння верб старих, що моляться
в сльозах.

А трави — й плакати не сміють.
Ідуть потужні сили! Морок. Жах...
...І дзвонять десь в селі.
І вже тремтять, вже спокій сіють
Сріблясті голуби у небесах.

[1914—1916]

Світає...

*Так тихо, так любо, так ніжно у полі.
Мов свічі погаслі в клубках фіміаму,
В туман загорнувшись, далекі тополі
В душі вигравають мінорную гаму.
Вже дніє поволі...
Так тихо, так любо, так ніжно у полі.*

Світає...

*Все спить ще: і небо, і зорі безсилі,
Лиш птах десь озвався спросоння ліниво
Та темний бовван на козацій могилі
Про давнє, минуле кричить мовчазливо.
Видніє щохвилі,
Все спить ще: і небо, і зорі безсилі.*

Світає...

*Проміннями схід ранить ніч, мов мечами,
Хмарки по всім небі й собі взолотіли.
Безмовні тумани тремтять над полями.
Підхоплююсь з ними і я, посвіжілий.
О, глянь, що над нами!
Розкраяно небо — мечами, мечами...*

[1914—1916]

ТУМАН

*Над болотом пряде молоком...
Чорний ворон замисливсь.
Сизий ворон задумавсь.
Очі виклював. Богзна кому.*

*А від сходу мечами йде гнів!..
Чорний ворон враз кинувсь.
Сизий ворон схопився.
Очі виклював. Богзна кому.*

СОНЦЕ

*Десь клюють та й райські птиці
Вино-зеленб.
Розпрозорились озера!..
Тінь. Давно.*

*Косарі кують до сходу.
Полум'я квіток!
Перса дівчини спросоння:
Син... синок...*

ВІТЕР

*Птах — ріка — зелена вика —
Ритми соняшника.
День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!*

*Над житами — йде з медами —
Хилить келехами.
День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!*

дош

А на воді в чийсь руці
Гадюки пнуться... Сон. До дна.
Війнує, дихнує, сипнує пшона —
І заскакали горобці!..

— Тікай! — шепнуло в береги.
— Лягай... — хитнуло смолки.
Спустила хмарка на луги
Мережані подолки.

1918

(Поетам-западникам)

Ходять по квітах, по росі.
Очима чесними,
Христовоскресними
Поеми тчуть.
А сонця, сонця в їх красі —
Не чуть.

Царства.

Під спів крові — без пісень —
Вмер чорнобривий день.
О лицарі безумного «лицарства»,
З прокляттям вас на перегній!

— Трояндний!
— Молодий!
— Бій!

1917

У собор

I

По один бік верби,
По другій старці.
Гнуться, гнуться, гнуться верби,
Нагинаються старці.

Шум юрби глухої.
Блиск хмариних крил!
...Сповиває аналої
Синє брязкання кадил.

Тут говорять з Богом.
Тут Йому скажу —
(Хтось заплакав за порогом) —
З херувимами служу!

Жду я, ждуть всі люди —
І нема Його.
Гнуться, гнуться, гнуться люди,
Дожидаються Його.

II

Співає стежка
На горбод.
Гарбуз під парасольками
Про сонце думає.

За частоколом —
Зелений гімн.
Зоставайтеся, люди,
З своїми божками!

Соняшники горять...
— сама як струна —
Метеликів дуєти...
— а на лапках мед —

Ромашка? — здраслуй!
І вона тихо: здраслуй.
І згучить земля
Як орган.

1917

Пастелі

I

Пробіг зайчик.
Дивиться —
Світанок!
Сидить, грається,
Ромашкам очі розгулює.
А на сході небо пахне.
Півні чорний плащ ночі
Вогняними нитками сточують.
— Сонце —
Пробіг зайчик.

II

Випив доброго вина
Залізний день.
Розцвітайте, луги! —
: я йду — день —
Пасігесь, отари! —
: до своєї любові — день —
Колисково, колоски!
: удень.
Випив доброго вина
Залізний день.

III

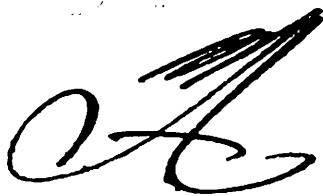
Коливалось флейтами
Там, де сонце зайшло.
Навшпиньках
Підійшов вечір.
Засвітив зорі,
Прослав на травах тумани

I, на вуста поклавши палець,—
Ліг.
Коливалось флейтами
Там, де сонце зайшло.

IV

Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.
Одвіку в снах
Мій чорний шлях.
Покладіть отут м'яти,
Та хай тополя шелестить.
Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.

1917

А я у гай ходила
по квітку ось яку
а там дерева люлі
і все отак зозулі
ку
ку

Я зайчика зустріла
дрімав він на горбку
була б його спіймала
зозуля ізлякала
ку
ку

1917

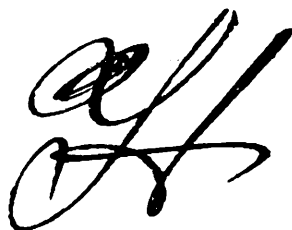

Хтось гладив ниви, все гладив ниви,
Ходив у гніві і сіяв співи:
О, дайте грому, о, дайте зливи! —
Нехай не сохнуть злотисті гриви.
Хтось гладив ниви, так ніжно гладив...

Плили хмарини, немов перлини...
Їх вид рожевий — уста дитини!
Набігли тіні — і... ждуть долини.
Пробігли тіні — сумні хвилини:
Плили хмарини чужі, далекі...

Сліпучі тони — і дика воля!
Ой, хтось заплакав посеред поля.
Зловісна доля, жорстока доля.
Здала сміялась струнка тополя.
Сліпучі тони — й смутні волошки...

1915

На стрімчастих скелях,
Де орли та хмари,
Над могутнім морем,
В осяйній блакиті —
Гей,
Там
Розцвітали грози!
Розцвітали грози...

Із долин до неба
Простяглися руки:
О, позичте, грози,
Зливної блакиті! —
Враз
Вниз
Впали краплі крові!
Впали краплі крові...

На ланах, на травах,
На срібно-зелених,
У житах золотистих,
Стрункоколоськових —
Гей,
Там,
Там шуміли шуми!
Там шуміли шуми...

Хтось горів світанно,
Коліноприклонно:
Дай нам, земле, шуму,

Шуму-божевілля!
Ніч.
Плач.
Смерть шумить косою!
Смерть шумить косою...

Серпень 1917

По хліб шла дитина — трояндно!
: тікайте! стріляють, ідуть.
Розкинуло ручки — трояндно...

Ні бога, ні чорта — на бурю!
: гей, стійте! знайдём і в церквах.
Знялось гайвороння — на бурю...

Серпень 1917

Одчиняйте двері —
Наречена йде!
Одчиняйте двері —
Голуба блакигь!
Очі, серце і хорали
Стали,
Ждуть...

Одчинились двері —
Горобина ніч!
Одчинились двері —
Всі шляхи в крові!
Незриданними сльозами
Тьмами
Дош...

1918

Скорбна мати

Пам'яті моєї матері

I

*Проходила по полю
Обніжками, межами.
Біль серце опромінив
Блискучими ножами!*

*Поглянула — скрізь тихо.
Чийсь труп в життах чорніє...
Спросоння колосочки:
Ой радуйся, Маріє!*

*Спросоння колосочки:
Побудь, побудь із нами!
Спинилась Божа Мати,
Заплакала сльозами.*

*Не місяць, і не зорі,
І дніги мов не дніло.
Як страшно!.. людське серце
До краю обідніло.*

II

*Проходила по полю —
Зелене зеленіє...
Назустріч Учні Сина:
Возрадуйся, Маріє!*

*Возрадуйся, Маріє:
Шукаємо Ісуса.
Скажи, як нам простіше
Пройти до Еммауса?*

*Звела Марія руки,
Безкровні, як лілеї:
Не до Юдеї шлях вам,
Вертайте й з Галілеї.*

*Ідіте на Вкраїну,
Заходьте в кожну хату —
Ачей вам там покажуть
Хоч тіль Його розп'яту.*

III

*Проходила по полю.
В могилах поле мріє —
Назустріч вітер віє —
Христос воскрес, Маріє!*

*Христос воскрес? — не чула,
Не відаю, не знаю.
Не буть ніколи раю
У цім кривавім краю.*

*Христос воскрес, Маріє!
Ми — квіти звіробою,
Із крові тут юрбою
Зросли на полі бою.*

*Мовчать далекі села.
В могилах поле мріє.
А квітка лебедіє:
О зглянься хоч ти, Маріє!*

IV

*Проходила по полю...
— І цій країні вмерти? —
Де Він родився вдруге, —
Яку любив до смерти?*

*Поглянула — скрізь тихо.
Буває дике жито.
— За щоб Тебе розп'ято?
За що Тебе убито?*

*Не витримала суму,
Не витримала муки, —*

Упала на обніжок,
Хрестом розп'явши руки!..

Над Нею колосочки
«Ой радуйся!» — шептали.
А янголи на небі —
Не чули і не знали.

[1918]

По блакитному степу
Вороний вітер!
Пригорнув раз та й подався —
Вороний вітер...

Вийшла жита жати я.
Громова змара!
Ой не всі з війни додому —
Вороний вітер...

Гляне сонце, як дитя,
А в селі голод!
Ходять матері, як тіні,—
Вороний вітер...

На чужині десь ген-ген
Без хреста; вброн...
Будьте прокляті з війною! —
Вороний вітер...

[1917—1918]

(Уривок із поеми)

Ми Дзвіночки,
Лісові Дзвіночки,
Славим день.
Ми співаєм,
Дзвоном зустрічаєм:
День!
День.

Любим сонце,
Небосхил і сонце,
Світлу тінь,
Сни розкішні,
Все гаї затишні:
Тінь!
Тінь.

Линьте, хмари,
Ой прилиньте, хмари,—
Ясний день.
Окропіте,
Нас нашелестіте:
День!
День.

Хай по полю,
Золотому полю,
Ляже тінь.
Хай схитнеться —
Жито усміхнеться:
Тінь!
Тінь.

1917

Із золотих своїх дворів
Свята неділя вийшла.
Тихо. Сумно.
Ніщо не пролетить, не заспіває.
— Пошли, о боже, пташку в світ!
Хоча б і без голосу — аби кукала.

І бог послав зозулю.
— на віку
пий музику
муку
випадковий цього віку
потопельнику —
Сумно.
Зелена неділя.

[1920]

Війна

I

Кладусь я спать.
Три янголи в головах стоять.
Один янгол — все бачить.
Другий янгол — все чує.
Третій янгол — все знає.

І приснився мені
Син.

Наче він сам проти ворога ставав,
А той обступає, просто в груди рубав!
(Перший янгол вид свій закривав).

І ніби поле рівне, рівне та зелене.
І вітер стеле спів: «Прощайте, нене!»
(Другий янгол із хрестом до мене).
І вітер стеле:

«Не сумуйте, смерті той не знає,
Хто за Вкраїну помирає!»
(Третій янгол серце звеселяє).

І приснився мені
Син.

II

Праворуч — сонце.
Ліворуч — місяць.
А так — зоря.

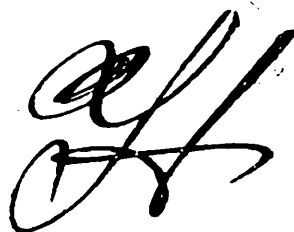
— Благословляю, синку, на ворога.—
А він: матусю моя!

Немає, каже, ворога
Та й не було.
Тільки й єсть у нас ворог —
Наше серце.
Благословіть, мамо, шукати зілля,
Шукати зілля на людське божевілля.
Звела я руку до хреста —
Аж коло мене нікого нема.
Тихо, лиш ворон: кря! кря!

Праворуч — сонце.
Ліворуч — місяць.
А так — зоря.

[1918]

Дума про трьох Вітрів

На ранній весні-пробвесні,
Гей, на світанню гук.

Ой за горами, за високими,
Там за морями та за глибокими,
Ще й за шляхами несходимими —
Рано-пораненьку Ясне Сонечко сходило.
Ясне Сонечко сходило, братів своїх, Вітрів,
до себе іскликало,

До них словами промовляло:

«Брати мої!

Вітри мої!

Брати мої любі, милі,

Вольні, прудкокрилі!

А станьте ви на рівні ноги:

На гори, доли, на людяні шляхи, на перелоги

Летіть — співайте,

Про мене, вашого брата старшого,

Ясного Сонечка,

Людям повідбайте.

А уже ж я та не по-зимньому грію:

Зоря з зорею перемигнутися не встиг,—

Як я поломенію.

Тее Вітри зачували,

На рівні ноги ставали,

На різні сторони свої дужі крила розправляли.

На ранній весні-пробвесні,

Гей, на світанню гук.

Що перший Вітер молодий —

Лукавий Сніговій —

Та так собі подумав, так помислив:

«А чи не краще б було,

Коли б ти, братику мій, Ясне Сонечко,
та по-зимньому ішло?

Бо цю землю тільки пригрій —

То вже й клопіт імій».

Тож перший Вітер — Сніговій-Морозище —

Летить, гуде, свище,

Снігом хати обкидає,

З людей насміхав:

«Це вас,— каже,— Сонечко весняне вітає».

Тоді тее люди зачували,

Одне д'одного словами промовляли:

«Ой не будь, видно, весні, як об Різді грому,

Коли до нас говорять по-чужому».

На ранній весні-пробвесні,

Гей, на світанню гук.

Що другий Вітер молодий —

Безжурний Буревій —

Та так собі подумав, так помислив:

«Хай собі Сонечко як завгодно сходить —

Чи по-зимньому,

Чи по-весняному,

Аби мені було можна пуги-гуляти,

Свою душеньку потішати».

Тож другий Вітер налітає,

Людям хати перекидає,

Гірко так насміхав:

«Це вас,— каже,— люди, весна та воля.

вітає».

Тоді тее люди зачували,

Одно д'одного словами промовляли:

«Як отака весна, як отака воля —

Проклята ж наша доля!»

На ранній весні-пробвесні,

Гей, на світанню гук.

Що третій Вітер молодий —

Ласкавий Легіт-Теплокрил —

Та так собі подумав, так помислив:

«А спасибі Богові, що Сонечко на весну

повернуло,

А то б земля була навік схолонула, заснула.
Тож третій Вітер летить, співає,
До всіх із ласкою та по-рідному

Жодного села, хатинки не минає,
У драну шибку ще й пучками поторбхає—
«А вставайте,— каже,— люди, Сонце вам
Вашого плуга земля дожидається».

Отоді тєє всі люди зачували,
Із хат з піснями вихождали,
З великої радості святую землю цілували —
Господа Милосердного прославляли!

На ранній весні-прівесні,
Гей, на світанню гук.

1917

Золотий гомін

Над Києвом — золотий гомін,
І голуби, і сонце!
Внизу —
Дніпро торкає струни...

Предки.
Предки встали з могил;
Пішли по місту.
Предки жертви сонцю приносять —
І того золотий гомін.
Ах той гомін!..
За ним не чути,
що друг твій каже.
Від нього грози, пролітаючи над містом,
плачуть,—
Бо їх не помічають.

Гомін золотий!

Уночі,
Як Чумацький Шлях срібlistу куряву
простеле,

Розчини вікно, послухай:
Слухай:
Деє в небі плинуть ріки,
Потужні ріки дзвону Лаври і Софії!..
Човни золотії
Із сивої-сивої Давнини
причалюють,
Човни золотії.

...З хрестом,
Опромінений,

Ласкою Божою в серце зраний
Виходить Андрій Первозванний,
Ступає на гори

: Благословенні будьте, гори, і ти,
ріко мутна́я!

І засміялись гори,
Зазеленіли...

І ріка мутна́я сповнилася
сонця і блакиті —
Торкнула струни...

Уночі,
Як Чумацький Шлях срібليсту куряву
простеле,

Вийди на Дніпро!
...Над Сивоусим небесними ланами Бог
проходить,

Бог засіває.
Падають
Зерна
Кришталевої музики.
З глибин Вічності
падають зерна

В душу.
І там, у храмі душі,
Над яким у недосяжній високості в'ються
голуби-молитви,

Там,
У повнозвучнім храмі акордами
розцвітають,
Натхненними, як очі предків!

Він був мов жрець, сп'янілий
від молитви —

Наш Київ,—
Який моливсь за всю Вкраїну —
Прекрасний Київ.

— буря!
Стихійно очі він розкрив —
І всі сміються, як вино...

— блиск!
— жаж!

Розвивши ясні короговки
(І всі сміються, як вино),
Вогнем стопився Київ
У творчій високості!

: здраслуй! здраслуй! — сиплеться
з очей.

Тисячі очей...

Раптом тиша: хтось говорить.

: слава! — з тисячі грудей.

І над всім цим в сяйві сонця
голуби.

: слава! — з тисячі грудей.
Голуби.

То Україну
За всі роки неслави благословляв
хрестом

Опромінений,
Ласкою Божою в серце зраний
Андрій Первозванний.

І засміялись гори,
Зазеленіли...

Але ж два чорних гроба,
Один світлий.

І навкруг

Каліки.

Повзають, гугнявять, руки
протягають

(О, які скорчені пальці!) —

Дайте їм, дайте!

Істи їм дайте — хай звіря в собі
не плекають,

— дайте.

Повзають, гугнявять, сонце
проkliнають,

Сонце і Христа!

Проходять:

бідні, багаті, горді, молоді, закохані в хмари
й музику —

Проходять:

Чорний птах —

у нього очі — пазурі!

Чорний птах

із гнаних закутків душі,
Із поля бою прилетів.

Кряче.

У золотому гомоні над Києвом,
Над всією Вкраїною —

Кряче.

О, бездушний пташе!

Чи це не ти розп'яття душі людської
Століття довбав?

Століття.

Чи не ти виймав живим очі,

Із серця віру?

Із серця віру.

Чого ж тобі тепер треба

В години радості і сміху?

Чого ж тобі треба тепер, о,

бездушний пташе?

Говори!

Чорнокрилля на голуби й сонце —

Чорнокрилля.

— Брате мій, пам'ятавши дні весни на світаннях
З тобою обнявшись, ходили ми по братніх

стежках,

Славили сонце!

А у всіх тоді (навіть у травинки) сміялись

сльози...

— Не пам'ятаю. Одійди.

— Любий мій, чом ти не смієшся,

чом не радієш?

Це ж я, твій брат, до тебе по-рідному

промовляю,—

Невже ж ти не впізнав?

— Відступись! Уб'ю!

Чорний птах,

Чорний птах кряче,

І навкруг.

Каліки.

В години радості і сміху

Хто їх поставив на коліна?

Хто простягнуть сказав їм руку,

Який безумний бог — в години

радості і сміху?

Предки з жахом одвернулись.

: виростем! — сказали тополі.

: бризнем піснями! — сказали квіти.

: розіллємось! — сказав Дніпро.
Тополі, квіти і Дніпро.

Дзвенить, дзвенить, дзвенить
І б'ється на шматки...

— Чи то не золоті джерела скресають
під землею?

Леліє, віє, ласкавіє,

Тремтить, неначе сон...

— Чи то не самоцвіти ростуть
в глибинах гір?

: виростем! — сказали.

: розіллємось! — Дніпро.

Зоряного ранку припади вухом
до землі —

...ідуть.

То десь із сел і хуторців

ідуть до Києва —

Шляхами, стежками, обніжками.

І б'ються в їх серця у такт

— ідуть! ідуть! —

Дзвенять немов соння у такт

— ідуть! ідуть! —

Там над шляхами,

стежками,

обніжками.

Ідуть!

І всі сміються, як вино:

І всі співають, як вино:

Я — дужий народ,

Я молодий!

Вслухався я в твій гомін золотий —

І от почув.

Дививсь я в твої очі —

І от побачив.

Гори каміння, що на груди мої

навалили,

Я так легенько скинув —

Мов пух...

Я — невгасимий Огонь Прекрасний,

Одвічний Дух.

Вітай же нас ти з сонцем, голубами,
Я дужий народ! — з сонцем, голубами.
Вітай нас рідними піснями!
Я — молодий!
Молодий!

1917

Павло
Тичина
Дещо
ти
моло
силь

Дорогому братові
Богену Тичині
присвячую

Вітер.
Не вітер — буря!
Трощить, ламає, з землі вириває...
За чорними хмарами
(з блиском! ударами!),
за чорними хмарами мільйон мільйонів
мускулястих рук...

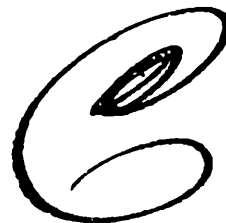
Копить. У землю врізає
(чи то місто, дорога, чи луг),
у землю плуг.
А на землі люди, звірі й сади,
а на землі боги і храми:
о пройди, пройди над нами,
розсуди!

Й були такі, що тікали.
В печери, озера, ліси.
— Що ти за сило вси? —
питали.

І ніхто з них не радіє, не співає.
(Огняного коня вітер гнав —
огняного коня —
в ночі —)

І тільки їх мертві, розплющені очі
відбили всю красу нового дня!
Очі.

1919

Сійте в разманний чорнозем
з піснею, грою...
Над долиною, низом —
сонце горою!

Робіте — прокинувся вулик.
Тверезить земля:
од вас я, од вас тільки волі —
жодних кривлянь!

Будьте безумні — не зимні.
Нові, по нові марсельські!
Направо, наліво мечі —
ставте діззи в ключі!

Ударте у мідь, обезхмарте!
Вірте (не лірте!), ідіть,
фанфарами крикніть вночі:
діззи, діззи в ключі!

1919

*І Белий, і Блок, і Єсенін, і Клюєв:
Росіє, Росіє, Росіє моя!
...Стоїть сторозтерзаний Київ,
і двістірозп'ятий я.*

*Там скрізь уже: сонце! — співають: Месія! —
Тумани, долини, болотяна путь...
Воздвигне Вкраїна свогого Мойсея,—
не може ж так бути!*

*Не може ж так бути, о, я чую, я знаю.
Під регіт і бурю, під грім од повстань
од всіх своїх нервів у степ посилаю —
поете, устань!*

*Чорнозем підвівся, і дивиться в вічі,
і кривить обличчя в кривавий свій сміх.
Поете, любити свій край не є злочин,
коли це для всіх!*

1919

*На майдані коло церкви
революція іде.
— Хай чабан! — усі гукнули,—
за отамана будé.*

*Прощавайте, ждіте волі,—
гей, на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло —
тільки прапори цвітуть...*

*На майдані коло церкви
посмутились матері:
та світи ж ти їм дорогу,
ясен місяць угорі!*

*На майдані пил спадає.
Замовкає річ...
Вечір.
Ніч.*

1918

Як упав же він з коня
та й на білий сніг...
— Слава! Слава! — докотилось
і лягло до ніг.

Ще ж як руку притулив
к серцю ік своему.
Рад би ще він раз побачить
отаку зиму.

Гей, рубали ворогів
та по всіх фронтах!
З криком сів на груди ворон,
чорний ворон-птах.

Вдарив революціонер —
захитався світ!
Як вмирав у чистім полі —
слав усім привіт.

1918

Перезорюють зорі.
Переночують ніч.
На східень у всі сторони —
меч! меч! меч!

З піснями, з молотками! —
(мотив — локомотив!) —
Назустріч їм заводи,
вбди, жита...

В її — напнуті перса!
Він ввесь — локомотив! —
Назустріч їм заводи,
вбди, жита...

Як стомляться — обнявшись,
на спадень знову спатъ.
Од тіла їх пахучого
рбсяний піт...

1919

у

*І буде так —
Сліпі: де ж те небо — я не бачу?
Глухі: мені здається, правду я б почув!
Каліки: плачу,
Од болю кричу!*

*І буде так —
Фальшиве небо сміхом хтось розколе.
І стане світ новий і люди як боги.
І скрізь, де буде поле,—
Плуги, плуги...*

1919

М

*Міжпланетні інтервали!
Сонце (скрізь цей сон!), Юпітер...
А між ними не хорали —
Вітер.*

*Марс — як бога! — Марс, Венера.
— скрізь там ждуть як бога друга:
Очі революціонера,
Туга.*

*Крик в міжзоряному лоні:
Ми б цвіли, пили б веселе! —
Так душа, душа в полоні,
Леле.*

*Ми б як трави, як отави...
Так ті ж самі скрізь прокльони!
Крають серце не октави —
Нони.*

[1919]

Зразу ж за селом —
всіх їх розстріляли,
всіх пороздягали,
з мертвих насміхали,
били їм чолом.

Випала ж зима! —
Що тепер всім воля,
врізали вам поля,
в головах тополя,
а голів нема.

Як зчорніла ніч —
за селом світило,
з співами ходило,
берегло, кадило
безневинну січ.

1918

I

І, уклонившись праху,
ми стояли з гори.
— І знов тиран. І знов неволя.
Хрипкий далекий пароплав
сигару закупив...
Сонхвиля.
Як раптом за Дніпром хтось викресав огню.
Уперся в дощові стовпи,
струснув:
ний, земле, ний!
упийся од повстань!
...Забринів струнний гнів.
Заходили дерева і пристань.
І човни полякались, мов коні...
Червоно-си'-зеле' дугасто сказало всім
зрастуй —

і почало брать воду.
А в мені —
(забринів струнний гнів) —
Ой, буде ще потопу,
і сміху,
і вина.

II

Спилились ми на «Чайці».
Васильченко з «Кармелюком»,
я — з «Сковородою».
Пригадую: в ріці
задумавсь місяць...
А на веранді над водою
пісні і карти круг стола:
приїхали, бач, до Тараса

од Скоропадського Павла,
од свинопаса!
Жалілися: нема добра,
а ми ж добра всім хочем.
Росію нам «собрать» пора!
Павлу послужим «между прочим»,
а там...
Кривавивсь місяць по краях.
Заснув товариш мій селюк.
...а там не випустим із рук!
І враз заплакала вода...
І ні в кого було спитать:
кого ж нам на Вкраїну ждять?
— Кармелюк.
— Сковорода.

III

А за Трипіллям на горі
уже гримів Зелений:
Заворушилися в Таращі...
— дощі, дощі —
Пішли ми в Канів.
Вишневі вулички, базар.
Театр немов оборота.
А вниз, до річки, від Собора —
все яр та яр...
Кого ж то б'ють? — І це свобода?
— Мовчи! карательний отряд
не може взяти хабара? —
Коли вже здохне лютий гад
і не душитиме народа!
Вертаємось... — Пора!
Пора! — стрічають нас на «Чайці».
Куди пора? тікати? від кого?
Підем і ми в повстанці — сміємось...
І хтось промовив:
чекайте,
отут живе ж десь Винниченко.
...Ой Княжа Гора!
височенька.

[1918]

Месія

Уявляю —
(страшна мить!) —
Прийде, заридас з одчаю
і сонце затьмить.
Хтось кине слово п'яне:
— В розстріл! на тротуар! —
І місяць встане
як на пожар.
Замість дощу, замість роси —
каміння з неба...
І чийсь голоси:
— Не треба, не треба! —
Каліка, поспішаючи кудись, наступить
на дитину.
І всі будуть кричать без упину:
— Месію! Вітайте Месію!
— Осанна йому, Він прийшов! —
І кров
смертний екстаз перетворить у мрію.

[1918]

Із циклу «Сотворіння світу»

I

Спервовіку не було нічого —
тільки сила,
рух!

Спервовіку замість бога
огняні крила,
а над усім дух...

І підняв огонь свої долоні:
бурі веселі! —
хоче думать туман.

Змовкли хори червоні.
І встали скелі.
Зашумів океан...

день перший

II

Вже би' заснув сиз вечір.
Заснула Єва — тихо.
Лежить отара — ніч.

Адам з шатра виходить.
Прийшов і став — печера.
Розклав огонь — кув.

Взоріли бяху зорі.
Збудилась Єва — тихо.
Дзвенить залізо? — ніч.

Прийшла: йди спать! — не чув.
Стоїть Адам — задумавсь.
А коло нього — плуг.

день другий

III

Пустили бідних на поталу
займанищині і капіталу.
Самі ж на троні як царі.

«Ми тут внизу, боги — вгорі.
Ідїть на фабрики, копальні,
нещасні торбарі!»

Гукнули бідні: ближні й дальні!
Не телеграми привітальні,
а кулю в лоба глутаям!

Візьмім, візьмім на гострі леза!
Всім краям —
Марсельєза!

день передостанній

1918

Триптих

I

Еллади карта, Коцюбинський,
на етажерці лебідь:
оце і вся моя кімната,—
заходьте коли-небудь!

Я привітаю, наче друга.
Ах, я давно Вас ждала,
ще як над книжкою поезій
сміялася, ридала.

Мені все сниться: сонце, співи,
і Ви, і день весняний,—
і от я з Вами вже знайома,
поете мій коханий.

Прийдіть сьогодні: в мене вдома
лиш я сама та квіти.
Я цілий вечір буду ждати,
боятись і радіти...

II

Ви десь, мабуть, не з наших сел,
або ж... о ні, не смію.
Читала Вас я — і не все,
не все я розумію.

Чи я у полі, чи в лісу —
усе мені здається:
у Вас у книжці неживе,
а тут живе, сміється...

Про Вас недавно хтось писав:
«Поезії окраса».

А все ж таки у Вас не так,
не так, як у Тараса.

Про все в Вас єсть: і за народ,
і за долю краю.

А як до серця те узять —
даруйте, я не знаю.

III

Я комуністка, ходжу в «чужому»,
обрізала косу.—

І Вам не соромно співати
в цей час про сонце, про красу?

Пишу до Вас, бо так схотіла.
Скажіть мені:
кому потрібні рахітчні
оті сонети та пісні?

Народу, скажете? голодним? —
Нещасна, жалка ж та рука,
що тріолетами годує
робітника.

Поки прощайте, не здивуйте —
це ж не любовний лист.
А втім скажу: Ви — сила,
і з Вас ще буде комуніст.

1920

I

Мадонно моя, Пренепорочна Маріє,
прославлена в віках!
На наших самотних вітарях
лиш вітер віє...

Пройди над нами з омофором,
заритай над селом.—
Уже ми Тобі ані піснь, ні псалом
не воспоєм диким хором.

— Жона відважна, діва гріховна
гряде до нас.
Нагая — без одежі, без прикрас —
чарує, мов та рожа повна.

Схились, Мадонно, на причілок
останньої хати в селі.
Усміхнись — і пійди собі геть по ріллі,
одганяючись од куль, як од пчілок...

II

Вже славлять, співають
нове ім'я.
(Ave, Maria,
Калино моя!)

Іде і сміється:
життя! квіток!
Сонце на скрипку,
змарки у танок.

На бедрах, як струнах,
лежить рука.
Здрастуй, дівчино,—
Чия ж ти тако?

Скажу — не скажу я:
усіх, твоя...
(Ave, Maria,
Калино моя!)

III

Мадонно моя, Мати Пречиста,
мій Цвіте Голубий!
Вступає в вік новий
душа чиста.

Замість лелії рожу
цілують уста.
А все ж, як Петро від Христа,
відректися від Тебе не можу.

Із ким тепер, в яку годину
молодий відмолодуюсь?
Невже ж ні раз не помолуюсь
за моє кохання, за людину?

Дзвонить залізо. Мовчать бетони.
За літами літа.
Брини ж у серці, Мріє Золота,
на різні тони...

IV

Не з каменю, не з мармбру —
з прбстого заліза.
— Ніжна, відважна,
о де ж твій хітон?

Де риза злототканая,
скорбні твої очі? —
Струнна осанна,
волошковий тон.

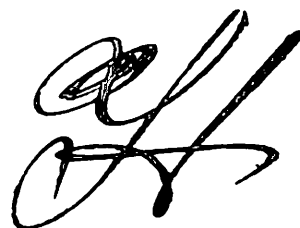
До ночі працюватимем
в полі, як у храмі.
Спій — наливайся,
житам в унісон!

*З піснями, з поцілунками
стрінуть нас мадонни.*

*Пізній... залізний...
над персами сон...*

[1920]

Псалом залізу

I

*Ненавидим прокляту мідь,
бетони і чугуни!
Ой, що там в полі, що за гук —
татари, турки, гунни?*

*Виходим вранці як з печер —
курить по всій країні..
Замість квіток шаблі, списи
виблискують в долині...*

*Спадне — ударить — прогримить,
затихне за горою —
і вже спішить, і вже шумить
вгорі над головою;*

*копне копитом, зареве,
підкине хмару сизу —
і з криком в небо устає
новий псалом залізу.*

II

*Десь за морями право, честь.
За океаном совість.
Хоч би вокзал побіг, гукнув,
розбуркав промисловість!*

*Заслабło місто: кашель, кров.
На труп — ворони, галки...
Лише часом немов крізь сон
музика й катафалки.*

*І ходить чутка: генерал
утік із міста вранці.*

Без бою, певно, издадуть,
коли кругом повстанці.

Стоїть завод, — не п'є, не їсть,
аж цвіллю взявся знизу...
І мовчки в небо устав
новий псалом залізу.

III

Минув як сон блаженний час
і готики й барокко.
Іде чугунний ренесанс,
байдуже мружить око.

Нам все одно, чи бог, чи чорт —
обидва генерали! —
Собори брови підняли,
розбіглися квартали.

Над містом зойки і плачі,
немов з перини пір'я...
Зомліло, крикнуло, втекло
зелене надвечір'я.

Це що горить: архів, музей? —
а підкладіть-но хмизу!..
З прокляттям в небо устав
новий псалом залізу.

IV

На чорта нам здалася власть?
Нам дайте хліба, їсти! —
А за повстанцями ідуть,
співають комуністи.

Пождіть, пождіть, товариші,
ще будем їсти й пити.
Коли б ви нам допомогли
капіталістів бити.

Ідуть, ідуть робітники
веселою ходою.
Над ними стрічки і квітки,
немов над молодю.

Туркоче сонце в деревах,
голубка по карнизу...
Червоно в небо устав
новий псалом залізу.

1920

Ронделі

I

Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.
В квітках всі улиці кричать:
нехай, нехай живе свобода!

Сміється сонце з небозвода,
кудись хмарки на конях мчать...
Іду з роботи я, з заводу
маніфестацію стрічать.

Яка весна! Яка природа!
У серці промені згучать...
— Голоту й землю повинчать! —
Тоді лиш буде вічна згода. —
Іду з роботи я, з заводу.

II

Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...
Уже давно ми на порі,
давно всіх кличемо: до волі!

До волі, бідні, босі й голі!
не час сидіти у норі!
Мобілізуються тополі
під хмарним вітром на горі...

Гукнем же в світ про наші болі!
Щоб од планети й до зорі —
почули скрізь пролетарі,
за що ми б'ємся тут у полі!
Мобілізуються тополі...

1920

(На день Шевченка)

Там на горі за Дніпром
радо кричать прапори:
честь йому, слава, хвала!

Грають оркестри, церкви,
в квітах вітають портрет —
там на горі за Дніпром.

Котиться спів у степи,
йде від села до села:
честь йому, слава, хвала!

Встанемо ж, менші брати,
стрінем пророка свого. —
Там на горі за Дніпром
честь йому, слава, хвала!

II

Прийшли попи, диктатори (о сором!) —
якраз всі ті, кого Ти не любив.
І хтось Твоє погруддя встановив
поміж монастирем, поміж собором.

Стоїш. У далеч дивишся з докором...
Який огонь в Твоїй душі горів,
коли будив Ти, кликав кобзарів
з насильством биться,
з царствами, з терором!

Ну що ж, Тарасе! Рад єси, не рад —
дивись, який в господі нашій лад,
в сім'ї великій, у громаді вольній.

Дивись. Мовчи. Хоча б схотів і їсти —
нічого не кажи Первопрестольній. —
Бо ще й Тебе пошують в шовіністи.

1920

*Я знаю: вас не раз ще прокленуть
нові співці, нова краса-голова —
за те, що з рідного свого болота
не зразу вийшли ви на вольну путь.*

*Спитають вас, до суду поведуть:
ви прославляли л і н ь, а де ж р о б о т а?
Чого замість човна пускали плота,
жахаючись того, що зве́гся Суть? —*

*Так годі спати! виходьте на дорогу!
Людині гімн, Людині, а не богу!
Майбутньому всю душу — славний дар!*

*Горіть! Дивіться сонцю просто в вічі!
Бо стогне світ од «геніїв»-нездар.
І жити самі не будете ви двічі...*

1919

Гнатові Михайличенку

*Не уявляєм, як ти тлієш,
як у землі сирій лежиш, —
бо завше ти живеш, гориш,
бо вічно духом пламенієш.*

*Ще ти воскреснеш, зазориєш,
в мільйонах встанеш, закипиш:
чого, чого, народе, спиш,
чом не дерзави ти, не смієш? —*

*Тебе замучили кати...
Омарсельвзєні світи
взялись жалобою та горем.*

*Заприсягаєм: в час побідний —
хай смерть — а ворога поборем!
О брате наш, о любий, рідний...*

[1919—1920]

Один в любов, другий у містику,
а третій в гори, де орли...
І от якомусь гімназистуку
вкраїнську музу віддали.

І от перебивають копію
з солодких руських поетес.
Ідуть з утопії в утопію —
і називають це «Sagesse» *.

А справжня муза неомузена
там десь на фронті в ніч суху
лежить запльована, залузана
на українському шляху.

Чого ж кричим, сліпі, задурені:
«Хто грим наклав — отой поет», —
цигарки палим недокурені
та затискаємось в корсет?

Чи вже втомилась наша нація,
чи недалеко до кінця, —
що в нас чудова профанація
і майже жадного співця!

І майже жодної поезії,
яка б нас вдарила! — Нема.
Самі предтечі анестезії
та лиш розгубленість сама...

1919

* Мудрість (франц.). — Ред.

До вас, казенні поети, офіціантики,
до вас мов слово, мій гнів.
Не робіть, не робіть ви романтики
з червоної крові братів!

Упивайтесь славою, винами,
вживайтесь жерцями краси, —
та не плачте, не вийте над домовинами,
як пси.

Фальшива естетика, грація
для вас навіть там, де гроби.
Що вам всесвітня федерація,
продажні натхненці, раби?

Що те братерство, коли вам еротика? —
Змовкніть, од могил одійдіть!
Революції від вас, як од нерівного гнотика,
тільки чадить...

1920

*Паліть універсали, топчіть декрети:
Знов порють животи прокляті багнети!
Проклинайте закони й канцелярський сказ —
Воля! — єдиний хай буде наказ.*

*Воля! воля! — серце в грудях...
Знов як рабів розпинають на людях.
Знову кайдани, тюрма й шомполи,
і слово невільне мов з-під поли.*

*Хто має право примусить людину?
Хто може ніч обернути за днину?
І хто такий мудрий, щоб зразу нас всіх
повісив за правду, єдиний наш гріх?*

*Паліть універсали, топчіть декрети:
знов порють животи прокляті багнети!
Проклинайте закони й канцелярський сказ —
Воля! — єдиний хай буде наказ.*

[1919]

Павло
Тичина

Григорію Савичу Сковороді
присвячую

Григорію Савичу Сковороді
присвячую

Григорію
Савичу
Сковороді
присвячую

1920

Уже світає, а ще їмла...
На небі зморшка лягла.
— Як зайшла ж мені печаль!

Промінні збори воралися у хмари.
Чую — фанфари!
— Як зайшла ж мені печаль...

Ой, не фанфари то, а сурми і гармати.
Лежи, не прокидайся, моя мати!..

Прокляття всім, прокляття всім, хто звіром
став!
(Замість сонетів і октав).

На культурах усього світу майові губки
поросли.

Осінь. По містах вже о четвертій —
електричні ліхтарі.

А в селі ступнів щось у десять
(тінь од чабана)

додому отару женуть.

Вони казали: можна ж купити
старого кармазину,
сяк-так заслати смітник і посадовити культуру
(тільки голову піддержувати треба!) —
ачей вона

іанов до нас промовить.

А листя падало. І голова на в'язах
не держалась.

Тоді — вкинулись в еклектику. Взяли трохи цегли
і стільки ж музики. Думали — перемежениться...

А листя падало. І голова на в'язах
не держалась.

На культурах усього світу майові губки
поросли.

Антистрофа

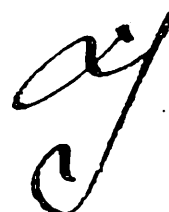

Дорослі й семилітні: «Ой, яблочко, да куда
котишся».

Так. Народ у толоку, а поети в борозну.

Годі ж кривитись на фабричну: предтеча завше
менш талановитий за месії.

Терор

Ізнову беремо євангелів, філософів, поетів.

Людина,

що казала: убивати гріх! — на ранок
з простреленою головою. Й собаки за тіло
на смітнику гризуться.

Лежи, не прокидайся, моя мати!

Велика ідея потребує жертв. Але хіба то в
коли звір звіра їсть? жертва,

— не прокидайся, мати...

Жорстокий естетизме! — й коли ти
перестанеш любити

з перерізаного горла? —

Звір звіра їсть.

Аероплани й усе довершенство техніки — до чого це, коли люди одне другому в вічі не дивляться?

Не зватайте озлоблених у тюрми: вони самі собі тюрма.

Університет, музеї й бібліотеки
що можуть дати
карі,
сірі,
блакитні... не дадуть того,

Сплю — не сплю. Чиюсь вволю волю. Лю.

І раптом якось повно! Люлі — лю...

Півні (вікно) і повинь зеленого пива

(крізь вікно) —

все звучить на О.

— Не розумію. «Марсель Етьєн!»

Марсель Етьєн!» —

кричали з прапорами. Тепер в землі. Ти кажеш — і я умру?

Геть через усе життя прослалось легато (гудок на заводі). Годі! заголубій і на мою долю.

Люлі — лю...

І тільки пташка за вікном:

тріолями, тріолями!

— А як же краса? І невмирущість? —

Пригадую (аж

смішно): повік з тобою! —

заприсягала кохана. —

Очевидячки люди лише по дуку енгармонійні.

Бо

всі трагедії й драми — врешті є консонанси.

Вставайте! у місто вступила нова влада!

Розплющую очі («консонанси»).

На стіні від сонця густорямне вікно

як огнистий

діз...

Антистрофа

Іще й тоді, як над безмежною водою паслися
 табуни вітрів,—
 іще й тоді, як гори затряслись, порепалась
 земля,
 а по шорсткій, госткій, гострій як мечі траві
 різні поповзли потвори —

— Хмари, на сонці хмари грались безтурботні.
Нижні форми дитинні! — витончені обриси! —
вони були потрібні? кому

Дикун, наївшися сирого м'яса, довго стежив за ними незрозумілими очима й несвідомо нюхав квітку, подібну до будяка.

Найвища сила

— Одягайся на розстріл! — крикнув хтось і постукав у двері.

Я прокинувся. Вітер розчинив вікно.

Зеленіло й
добрішало небо. А над усім містом величезний
рояль грав...

І зрозумів я — настав Великдень.

Антистрофа

*Я ніколи не покохаю жінку, котрій бракує
слуху.*

Молюсь не самому Духу — та й не Матерії.

*До речі: соціалізма без музики
ніякими гарматами
не встановити.*

Ритм

*Коли йде дві струнких дівчині — ще й мак
червоний в косах —
— десть далеко! молоді планети!*

*Пливуть. Струнчать. Атоми утоми — на світ,
у світ із тьми! Танцюють, куряву збивають...*

Сонця

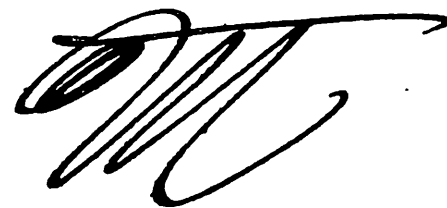
*стають у коло. А від них майви
по всесвіту всьому.
Дві дівчині.*

Налила голодним дітям молока,—
сама сіла та й
задумалась...

А по гладищі, мов з очей незрячих,
сльози по-
котились. Одна швидше, вперед. А друга,
мов знехотя,
за нею,
слідом...

Дві дівчині.

Творці революції здебільшого лірики.
Революція єсть трагічна лірика,
а не драма,

як то подейкують.

Евот! *

За плугом ходити наші нащадки готуватимуться
не менш, як зараз готуються
в балетній студії. І
на людину, що не змітиме пісні,
дивитимуться як
на справжнього контрреволюціонера.

Все на світі від примружених очей.
Евот!

* Вигук радості на святих древніх греків.— Ред.

Приставайте до партії, де на людину дивляться
як на скарб світовий і де всі як один проти
кари на смерть.

Хай вас називають творцями за шторами,
сентименталістами... Хіба це так важно?

У нас іще й досі попіл висипають не на город,
а десь у куточок, під тин.

Крапнув щось дощ — і всі асфальти
у висипному
тифі...

Молодий новеліст: — не хочу, не можу писати!
Місто гнітить, життя нервує.
Я мовчав. Поблизу десь бомба...

— Якби отак, знаєте, на село. Скупатись,
по росі
походити.

«Бий саботажника!» — прочитав я на 'дному
з плакатів.

А за нами старчити,
простягаючи руки.—

Трава росте, де захоче. Вітер шпурляє
в калюжу
наказ про мобілізацію. Молочка! — плаче ди-
тина, а тут же й хліба за душею нема.

Хто скаже: що єсть контрреволюція?

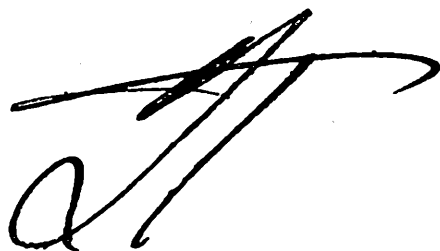
Беруть хліб, угіль, цукор і так, немов до чарки,
приказують:

— Ну хай же вам Бог посилає... та щоб ми ще
не раз на вашій землі пироги їли.

А ми, позиваючи сусіда за межу, одказуємо:

— Дай боже, дай...

Іноді так: небо ясне, а з стріх вода капле.

Праві йдуть назад, але голову
намагаються держати
вперед.

Ліві мчать уперед, але голову скрутили назад.

Як не хваліть учення Христа, а все-таки й він
на ослах їздив і приймав осанну.

Тільки що почали ми землю любити, взяли
заступа в руки, голоші закачали...—
— ради бога, манжети надіньте, що-небудь їм
скажіть: вони питають, чи єсть у нас
культура!

Якісь цибаті чужоземці покурювали
крізь пенсне.

А навколо злидні — як гудина, як гич!
А навколо
земля, столочена, руда...

Тут ходив Сковорода.

Антистрофа

Найглибший, найвеличніший і разом з тим
найпростіший зміст, укладений на двох-трьох
нотах,— оце й є справжній гімн.

Без конкурсів, без нагород напишіть ви
сучасне
«Христос воскрес».

Порожнеча

Умиваюсь. Вода — мов металофони. Занавіска —
вітер з прапорами!

У дворі тополі і жінки.

— Ну кажу ж вам: місто кругом оточено.

— Ой світе мій!..

Зачинилось вікно. Ходить вода в глечику —
на стелі... віяло

— А це вчора робітники на заводах...

(— — — виразно чути канонаду).

Буде дощ.

Антистрофа

М

Місто в мальованих плакатах: людина людину коле.

Читаємо списки розстріляних і дивуємось,
що на провінції погроми.

Все можна виправдати високою метою —
не порожнечу душі. та тільки

Кукіль

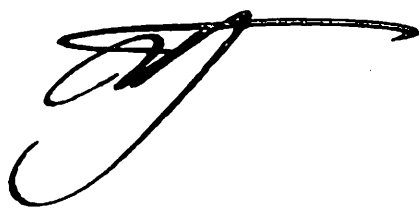
Є

Стріляють серце, стріляють душу — нічого їм не жаль.

...Сіло собі край вікна,
засунуло пучечку в рота,
маму визирав. А мати лежить посеред улиці
з півхунтом хліба у руці...

Над двадцятим віком
кукіль та Парсифаль.

Антистрофа

Грати Скрябіна тюремним наглядачам —
це ще не є революція.

Орел, Тризубець, Серп і Молот... І кожне
виступає як своє...

Своє ж рушниця в нас убила.
Своє на дні душі лежить.

Хіба й собі поцілувать
пантофлю Папи?

Павло
Тичина
Реш
Гри
Моло
Серг

Україно моя, моя люба Вкраїно,
Чим я втішу тебе, чим тебе заспокою? —
Чи про те розкажу, як тебе я люблю,
А чи піснею горе твоє я присплю,
Чи слізьми розіллюсь, мов сирітська дитина,—
Чим тебе заспокою я — бідна людина,—
Скажи, моя люба Вкраїно,
Вкраїно моя!

[1909]

Не знаю і сам я, за що так люблю
Безщасную тую Вкраїну мою?
За що так кохаю? І що у їй є? —
Нещасний народ, його гірке життя:
Темнота та голод... Ох, ліпше мовчать!
За що ж так любити, за що так кохать?
Не знаю, не знаю! — але я люблю,
І сили свої всі я їй віддаю.
Її пісні складаю, веселі, сумні,
Молюсь за її... Але ж чудно мені,
Що й сам я не знаю, за що так люблю
Безщасную тую Вкраїну мою...

[1909]

Розкажи, розкажи мені, поле:
Чого рідко ростуть колосочки?
— Ой дощів мені б треба, дощів, а не поту,
Бо той піт прилипа до брудної сорочки,
Як плугатар кінчає роботу.

Розкажіть, розкажіть мені, хмари:
Ви чого це тікаєте далі?
— Та хіба ми, нещасні та стомлені, знаєм?
Он вітри там женуться, кричать:

«Ей ви, кралі!

Почекайте, бо ми вас кохаєм».

Розкажи, розкажи мені, поле:
Що ж тепер нам з тобою робити?
— Ех, хіба це уперше! Така моя доля.
Хоч кукіль та волошки я буду родити —
Все ж плугатарю є щось із поля.

1910

Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі?
Кохана спить, кохана спить,
Піди збуди, цілуй їй очі.
Кохана спить...
Ви чули ж бо: так липа шелестить.
Ви знаєте, як сплять старі гай?
Вони все бачать крізь тумани.
Ось місяць, зорі, солов'ї...
«Я твій» — десь чують дідугани,
А солов'ї!..
Та ви вже знаєте, як сплять гай!

6 травня 1911

Молодий я, молодий,
Повний сили та одваги,
Гей, життя, виходь на бій,—
Пожартуєм для розваги!

Гей, життя, ставай, тремти!
Дай я з тебе посміюся.
Хто сміліший: я чи ти —
Подивлюся, подивлюся.

Горе?.. біль? — як жарт мине.
Скільки сили молоді!
Чи ж моя рука здригне,
Що йде битись без озброї?

Ой скажіть мені, скажіть,
Любі мої сестри, браття:
Що в житті вас так гнітить?
Чом нема у вас завзяття?

Там, де всесвіт я стягну,
Де від болю шаленію,—
Там ніяк вас не збагну,
Вас ніяк не розумію.

Молодий я, молодий,
Повний сили та одваги.
Гей, життя, виходь на бій,—
Пожартуєм для розваги!

1911

Ах не смійтеся ви наді мною,—
Не для вас я Вкраїну люблю!
Не для вас виливаю ці сльози з журбою,
Що ніхто їх не бачить нічною добою,
Коли довго від думок не сплю.

Не чіпайте моєї Вкраїни!
Хай, по-вашому, вмерла вона.
Скажіть: нащо ці ваші знущання та кпини?
Не чіпайте — прошу вас — моєї Вкраїни:
Тільки це ж моя віха одна!

Хіба можете ви зрозуміти,
Як її я кохаю, люблю?
Та коли б не вона, то для чого б і жити!
Але що... що вам бідним про це говорити...
Чи ви любите матір свою?

28 жовтня 1911

Десь на дні мого серця
 Заплела дивну казку любов.
 Я ішов від озерця.
 Ти сказала мені: «Будь здоров!
 Будь здоров, ти мій любий юначе!..»
 Ах, а серце і досі ще плаче.
 Я ішов від озерця...
 Десь на дні мого серця
 Заплела дивну казку любов.

Говори, говори, моя мила:
 Твоя мова — співучий струмок.
 Ніч зіркі посвітила.
 Шепчуть вітру квітки: гей, в танок!
 Повінчайся з туманами ночі.
 Тихо так опівночі.
 Ніч зірки посвітила.
 Говори, говори, моя мила:
 Твоя мова — співучий струмок.

1914

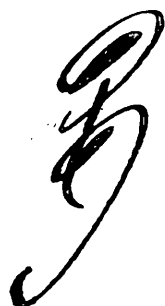
Інакше плачуть хмари і стогне буйний вітер:
 В їх горі щира кротість і саможертви зміст.
 Чи нам же розгадати природи риси літер? —
 Людина і в стражданні страждаючий артист.

Інакше гнуться лози і журяться тумани.
 Мовчать одвіку гори зовсім не так, як ми.
 В нас болі — на престоли! — б'ють в рани,
 як в тимпани,
 А їхні світлі жалі — скрижалі долам тьми.

Ридма ридають хвилі, а морю пишуть ріки,
 Що води їх сміються від сонця і вітрів...
 Як тихо лебедіють до місяця осики —
 Щоби й не потривожить поснулих бур'янів!

О скільки у природи немудро-мудрих літер!
 О скільки у людини невміння прочитать...
 Інакше плачуть хмари, інакше стогне вітер:
 Їх океани — рани, — мов крапельки, мовчать.

Приблизно 1915-й рік

*З далекого походу
Вернувся до мене брат.
Одкинув він рушницю,
На край стола схилився.*

*— Ой що ж ти, брате, бачив,
Кого ти там убив? —
Поглянув він на мене,
Поглянув, одвернувся.*

*— Питаєш ти, що бачив,
Чи я кого убив, —
Мене, мене убили! —
Сказав та й заридав...*

*І зрозумів я: люди
Були звірми і єсть. —
О, що ви наробили,
Прокляті, на землі!*

[1914—1915]

*Дух народів горить, дух народів — «мов жрець».
Тільки в нас як було: ті ж раби, ті ж підгінчі...*

*О прийдіть же, прийдіть, Маккавея мечі!
Спалахніть, вогні Леонардо да Вінчі!*

*Наша кров на полях, на полях на чужих.
Наша кров, мов душа самогубця, голосить.
Заспокойте ж її, заспокойте скоріш.
Чи ви й досі не вчули, чого вона просить?*

*Наші браття мовчать, бо їм смерть у очах.
Чом же ви мовчите, ви, трагічно-безжурні?
Чи забули ви сміх, чи забули ви глум
Під плачі наші журнії, журні, бандурні?*

*О нещасні! Мовчіть... занімійте навік.
Хай буяють другі, розцвітають хай інші.
...Як я плачу по вас, Маккавея мечі,
Вогні творчі да Вінчі.*

1915

Читаю душі ваші, наче книги, я
І сам цвіту — ридаю, як роса...
Ах, на землі одна, одна релігія —
Страждань краса.

Ви ніжно-стомлені, — троянди зломлені:
Ой, не цвісти вам знову, не цвісти.
Кричать ножі, серцями в серце встромлені:
згляньсь хоч Ти!

Ріка життя біжить, хлюпоче, грається.
На ній линяють весни, мов убір...
Ви плачете. Вам серце розривається:
Людина — звір.

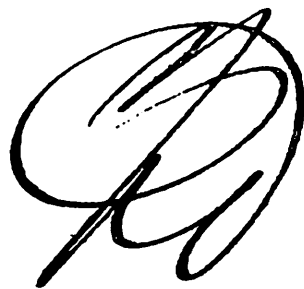
О, не тривожтесь так, мої улюблені:
Людина -- звір, а в вас чия ж любов?
Ви всі — до храмів храму стежки згублені
Святих дібров.

[1915]

Як не горю — я не живу.
Як не люблю — я не співаю.
Але цього я ще не знаю,
Бо завжди я —
Як полум'я.

Я мертвих всіх палю, палю.
Живих огнем своїм я грію.
І як я вмеру — не розумію:
Життя моє —
Одвічне.

[1915]

*Душа моя — послухай! —
Як яблуня в цвіту.
Моє життя, — кохана, —
Мов срібнотканий сон.*

*Життя моє — молитва
Всевладниці Красі,
Горіння — розцвітання
В огні квіток-думок.*

*Я стежу за хмарками,
Ловлю їх світлий сум.
Ах, серце ж те все в пісню
Чудову перелле!*

*Як ніч розкриє книгу —
Я радо йду в свій храм.
А в нім лиш зорі, зорі,
А в нім поля, поля...*

*Мов жрець, той жрець — послухай! —
Молюсь, горю в огні.
Бо на душі, — кохана, —
Одно: люблю, люблю...*

[1915]

*— Зоставайся, ніч настала,
Все в тумані-молоці. —
Спатъ мене поклала Тала
На дівочій руці.*

*Щось питає, обіймає
Чисте, біле, молоде...
І світає й не світає,
Тільки ранок не йде.*

*Ой ти ранку, любий сонку,
Треті півні голосні!
Взяв дівчину беззаконку
На двадцятій весні.*

*Встала Тала в білій льолі:
— Ну, приходь же, жду вночі. —
За вікном шумлять тополі,
Журавлині ключі...*

[1916]

Послав я в небо свою молитву:
О боже, боже, спини ти кров.
Спини ти зваду, подай пораду,
Поглянь на діти, поглянь — заплач.
І тільки сяли узорозорі:
Хрести, чепіги, волосожар.
І лиш гойдались моря у морі,
А бог десь думав і пив нектар.
Послав я в небо молитву-скаргу:
О боже, боже, чого ж мовчиш!
Озвись громами, черкни вогнями,
Промов у бурі, що єсть ти, єсть.
І тільки тиші ненатлі очі
Палали злісно в облозі хмар.
І дні минали мов темні ночі,
А бог десь думав і пив нектар.

[1916—1917]

Не вірте, люди, снігу —
Холодній чистоті:
Краса його бездушна
Без палу і вогню.

Укрий він як хутром
Всі трави і квітки: —
Не дам, не дам цвісти вам,
Бо я кохаю сон.

Живі землі живої,
Згадайте ви весну,
Блакитно-ясні бурі
І цвітно-травний шум.

Ах, небу голубому,
Ах, золотим вітрам —
Повірте, люди, — сонцю
І музиці його!

[1916—1917]

у

*І являвсь мені Господь
В громі, бурі і росі,
У веселках, зореницях
І в симфонії комах.*

*І являвсь мені Господь
В танці, сміху і сльозах.
У душевних змінах — ранах
І в безумстві наших дум.*

*Говорив я: знаю я,
Що ти тихий як роса,
Многодумний як веселка,
І, як буря, молодий.*

*Говорив я: знаю я,
Що тебе лиш я люблю.
І ставав я на коліна
Слухать господа велінь.*

*І коли явивсь Господь
У крові моїх братів,—
Заридала в серці віра
І вжахнулася душа.*

*— Господи, владарю сил!
Не збагну діянь твоїх.
Нащо нищиш ти скрижалі,
Що при зорях дав нам сам?*

[1916—1917]

а

*Як ударили у дзвони —
Покотилася луна!
Як у труби затрубили —
Відгукнулася луна...*

*Тож діброва засміялась,
Зашовковилась трава.
На корогві на червоній
Опромінені слова.*

*Встань, народе, із неволі,
Рани серця обітри.
Всі стени заголубили,
Поблакитніли вітри.*

*Прокидалися, дивились
З-під густих печальних вій.
«Хто сказав? — чи то почулось? —
Воля! Воля! — Боже мій...»*

*І раділа вся природа —
Тільки плакав чоловік.
І раділи гори, води —
Сам ридав лиш чоловік...*

1917?

О, я не невільник,
Я ваш беззаконник.
Я — сонцеприхильник,
Я — вогнепоклонник.

Ненавиджу темне
Життєве болото.
Я в душу таємне
Ловлю сонцезлото.

Молюсь я у храмах
Струнчастого гаю.
Там блискавок замах
Сліпучий без краю!

Люблю я любов'ю,
Що раптом зростає,
Що кропиться кров'ю,
Веселкою грає...

Я ранок стрічаю,
Мов друга: «Йди, світлий!»
І всіх розцвічаю,
І сам я розквітлий.

Й тоді, як умру я,
Й тоді, як істлію,—
Красою затчу я
Зоставлену мрію.

Сам скапаю сонцем,
В блакиті розтану.

Сам стану віконцем,
У вічність загляну...

Й зі смутком згадаю
Я вас над землею:
Які ви без краю
Раби всі душею!

[1917]

Ой що в Софійському заграли дзвони,
Не білі голуби — янголи у небі пролетіли.
Ой там збиралися під прапори,
під соняшні ще й сині:
Відники —
Не буде більше пана у вільній Україні!

Ідуть, ідуть з музикою
Під тінню прапорів —
Прекрасною, великою
Рікою стиглих нив.

Ідуть, ідуть — вітаються
І славлять щасні дні,
Жахтять — переливаються
Іх душі вогняні.

Ой та виходили з Софійського, з-за брами,—
З хрестами, з корогвами.
У шатах золотих коло Богдана
правлять службу Божу.
Як рожу —
Вітай свою, Вкраїно, долю,—
вітай дівчину гошу!

Горять, горять свободою
Вчорашній раби,
Бо вчули: «Встань з природою!» —
Згук янгола труби.

І встали всі, співаючи
З природою весни.

З природою вітаючи
Чудові дійсні сні.

Як засміялося ж до них та праведне сонце:
«Не дурно гріло я, світило у кожне віконце!»
Як заходилися змарини ткати скатертини,—
Хвилини! —
Цвінуть та розцвітають небесні бархатини.

Цвінуть в піснях вкраїночки,
Дзвіночки срібляні.
Душею чорнобривочки
Струнчасто-осаяні!

То ж матері майбутній
Стрічають дні ясні.
О хвилі незабутній!
О сонце і пісні!

Ой що в Софійському та грали дзвони,
замовкали.
Там прапори приймали, до народу промовляли:
«Гей, разом, разом станемо
на ворога ми, браття,—
Завзяття! —
Хто зрадить неньку Україну —
прокляття тим, прокляття!»

І суне військо лавою
Від білих тихих брам.
І з «Заповітом», «Славою» —
Весь Київ наче храм.

В нім скіпала кров часові,
Кров мучнів без вінця...
І в нім горять Тарасові
Вкраїнській серця!

[1917]

Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхніть серця піснями!
Вкраїнські прапори вгорі —
Мов сонце над степами...

Гей, рясно всипте цвітом шлях,
У дзвони задзвоніте!
Вкраїнське військо на полях
Йде, славою повите.

Дзвенять слова мов у сріблі
Братерській, веселі.
А десь на морі кораблі
Розбилися об скелі...

Земля схотіла жити знов —
Шумлять потужно ріки.
Благословіть ви чесну кров,
Хвала борцям навіки!

Хвала борцям, що на зорі
Лягли в холодні ями.
Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхніть серця піснями!

1917

Пам'яті тридцяти

На Аскольдовій могилі!
Поховали їх —
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посміла знятись
Зрадника рука? —
Квітне сонце, грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся Каїн?
Боже, покарай! —
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих:—
На Аскольдовій могилі
Поховали їх.

[1918]

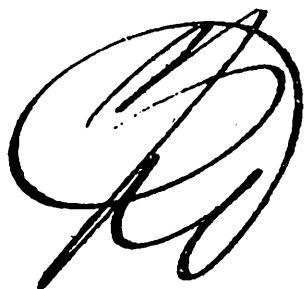
Хто ж це так із тебе насміяться смів?
Хто у твоє серце ніж загородив?
Виростали діти в хаті як гаю
Без ясного сонця в рідному краю.
Накипіла злоба, сповнилися серця —
Гей, курки спустили в матір і отця!
Хто ж це так із тебе насміяться смів?
Хто у твоє серце ніж загородив?
Засівали поле потом і слізьми.
Не родило жито — що хоч, те й візьми.
Тож сокири брали, щоб в крові погріть,
І йшли брат на брата однімать, ділить...
Хто ж тобі зготовив цей кривавий час?
Хто ж так люто кинув на поталу нас?
І сказали людям: ми вас поведем!
Рушимо з ножами у наш край-едем.
І взялися кров'ю поле і гаї,
Бо рубались, бились ріднії, свої.
Хто ж тобі зготовив цей кривавий час?
Хто ж так люто кинув на поталу нас?
І сказали люди: годі нас дуриць!
Будем ще й на волі у кайданах гнить:
Ждали ми героя, а встав свинопас,—
Хто ж так люто кинув на поталу нас?

[1918]

Постали череваті:
— Копай на батька яму! —
Старий на сина дивиться
Кроткими очима.—

— Не йде у землю заступ? —
Обох живими в землю! —
Старий на всіх їх дивиться
Кроткими очима.

[1918]

...Дівчинка на призьбі:
ціпу, ціпу, ціпу!
Собака на цепу.
Шумить щось у степу...

Біжить з города мати —
Шумить щось у степу...
Ой світе мій, це буря
Шумить в степу...

— Давай сюди, підвішуй до тополі.
Хай знають прокляті, як бунтувать!
(В саду дівча гвалтують — ніжки голі).
Побігли. Тихо. Нікому ридать.

Не покличе вже ціпу.
Тільки виє на цепу
Та шумить-шумить в степу.

Ніженьки голі...

[1918]

Застібнулось на всі гудзики небо.
Урізало скибку місяця
На прогулянку.

А внизу —
Бились!
Рикали. Зубились...
Що 'дні шукали слави —
За лавою їх лави
У млі.—
Що другі ж хотіли волі
(Ой скільки їх лежить долі!),
Волі і землі.

Чорний ліс гуде — стенається.
Смерть на землі вистягається.
А вгорі все ще не світається.

1918 чи 1919

Прийшли до мене в гості.
З мого ж таки села.
Я хочу їх вітати —
Не знаю, що сказати.

— Нужда! — вони говорять.
(А місто в прапорах...)
— Сама нужда та злидні,—
Й коли вже їм кінець?

Сини нас потішають:
Ось... воля і земля.
А що за тую волю
Та безкінечна кров...

Мовчать. В очах їх слюзи.
Я веселю печаль.
На стінах тихо плачуть
Шевченко і Франко.

[1919]

Трохи не доспиш,
трохи не доїси —
то й вірші гарні пишуться.

Мораль: як хочеш
бути поетом —
не спи уліжно,
не їж уїжно.
Будь настільки тонкий,
щоб хміль поезії
круг тебе
вився.

18.IV 1919

Казала травка
я тільки травка
а що ж зроблю я
коли все кров

Казало сонце
дивись на сонце
мільярди в землю
від нього струн

В ній кожна квітка
і кожна скеля
і кожна рана
і кожна смерть

Одно одвеснить
друге веслує
а все як море
прибій бій

1919—1920

Копав я на городі. Знеслився. Упав. Червоний
жар крізь стулені повіки — мов дівчини щока га-
ряча. Аероплани — чую — як хрущі. А в глибині
землі і надо мною — струни, струни... І бачу: бли-
щить на сонці заступ мій і хтось підходить і бере,
і так до мене він ласкаво: Який же ти, ще тільки
став, а вже стомився. Що ж то буде, як всі ми
поснемо і прийдуть ті, кому землі не жалко, і візь-
муть зашморгом тебе й її?..

— Її? Кого «її»? — скажи, я хочу знати.
І чую: — голос мій — як шепіт бадилли. Скотився
вітер в яр, і бадилли холодочком зашамтіла: вста-
вай, вже вечоріє! Я хутко встав і оглянувся. Близ
мене ж нікого не було. Тільки заступ мій. Та чорна
земля.

[1920]

*Здоров будь, Пушкін мій, землі орґан могучий!
І ти, морська глибінь, і ви, одеські тучі!
Я тут у вас в гостях, і всім я вам радий.
Не гнівайтесь за сміх: іще ж я молодий.*

*Залузаний бульвар. Бульчить калюжна плавань.
І Пушкін на стовпу — пливе у грязь, як в гавань.
Куди ж ти, підожди! — не хоче говорить.
Внизу сирени рев і море бурунить.*

*То ж «вдячній» сини невдячної Росії
поставили його... плечима до стихії.
Стій боком до людей, до многошумних площ;
господь стихи простить і епіграмний дощ...*

*Ах, море і поет! Та хто ж вас не боявся!
Свободи ярий гнів ні разу не смирявся!
Поет родивсь прямим. Помер — то од свобод
все боком ставили, щоб не впізнав народ.*

1920

*Хоч би світало... — Мамо, хліба!
Підвієся батько: замовчи!
Коло вогню в вагоні збились
і мруть голодні втікачі.*

*І дим їм очі виїдає.
Мороз проходить аж в кістки.
А за вагоном крик і гомін,
обмін, торгівля і свистки.*

*В лахмітті, в скорбі, у болячках
зігнулась мати. В щось дитя
укутала, та все: ну спати —
навік заснуло б ти... Життя!*

*Прийшли сюди, а голод з нами.
Й нема людей поміж людей.
Ти чув?.. недавно десь тут жінка
зварила двох своїх дітей...*

*Одскочив батько: божевільна!
Мовчи! мовчи! Для чого це? —
Схопилась мати й закричала,
а батько плюнує їй в лице...*

[1921]

Л

Листя
падає
Осінь листопадує
По доріжці, на 'дній ніжці
вітер робить па
вітер
па

Де ж
Аполлінер
Вітер
стер

Там
фонтанами
бубнами — там-тамами

Там фон
та́нами
бубнами — тамтамами

Вітер
каже
оббіжу я оббіжу я
заколишу я буржуя

[1921]

М

Микола Леонтович говорить: — Лежу. Сам. Про-
стрелене серце зотліло. О як земля поволі опа-
дає — в труну, на мене: тепер ти мій! Так: гру-
дочка по грудочці: тепер ти мій! Земле,— кажу
я,— а коли ж я та не твоїм був? — Мовчить зем-
ля, тільки ворухиться коріння, тільки шумить там
нагорі! То брати мої, то бідарі на бій за волю
йдуть, за волю йдуть — на панську каламуть.
Земле, пусти й мене! Ой земле, за що я тут, без
світла, без світання? — Мовчить земля. Лиш наго-
рі, я чую,— пісня. Лиш нагорі, як прислухатись,
ледве чути спів: Ой пряду, пряду. То дружина
в сусіда мого, який, закінчивши війну з шляхтою,
прийшов додому, вже увечері наспівує тихенько:
Ой склоню я головоньку на білу постілоньку —
може ж я засну... І, ледве доторкаючись руками до
вервечок, заколисує дитину. А сама ласкаво ско-
на чоловіка поглядає... Така ж бо знайома мені та
пісня — пісня вечорова (ох, тут в могили нема ж
ні вечора, ні ранку!). Пісня та лине до мене, ури-
вочками долітає, а я все вгадую — чия? І хто ж
її на ноти поклав? Вона ж така мені знайома, а я
її й на голос не зведу,— землею засипаний, на
голос не зведу,— спатоньки хочу...

1921

Танцюють цвітно цілуняють тонно
в туніках білих пеначе бал

Нагрудять вправо
одгрончить чар
схитнуться вліво
лелійні лі

Плеснуть в долоні встріляють як лані
І знов одхлинуть і стануть враз

І знов потиху
заледве чуті
і знов поволі
як той ручай

На них із вікон веслує промінь
І вітер майний і синій день

Рояль обсипле
торкнеться стін
спаде на тепле
збутонить стан

І теж у танці на тротуарі
Голодна жінка сушить хліб

І їй із вікон
гуслить рояль
Хоч би як віку
прожить жити

1921?

Загупало в двері прикладом, заграло,
зашкрябало в шибку.

— Ану одчиняй, молодице, чого ти там кришся
в хаті.—

Застукало серце, різнуло: ой горе!
це ж гості до мене.

Та чим же я буду вітати — іще ж не вварився
синочок...

Біжить одмикає сінешні,
гостям уклоняється низько.

Гостей вона просить проходити —
сама ж замикає за ними.

Проходять солдати у хату;
один з них писати сідає,

два інших стають коло печі,
а два при рушницях на дверях.

— Ну, як же живеш, молодице? Показуй,
що вариш-готуєш? —

Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки
всміхається тихо.

Горщик витягають із печі,
в нім скрючені пальчики видно.

Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки
всміхається чудно.

Знаходять одрізані ноги, реберця,
намочені в цебрі,

і синю голівку під ситом, що вже
почала протухати.

Стоїть молодиця — ні з місця — і тільки
всміхається страшно.

— Ну, як же живеш, молодице?
Чого ти мовчиш, не говориш?

— Отак і живу я... — та й змовкла.

Ой чий же це голос у неї?
Хрипкий, а тремтучий, веселий.

— Та так і живу, — проспівала.
Хіба ж то йому я не мати?

Чи їсти, скажіть, не хотілось?
Ви хочете їсти? — Сідайте.

Між вами і я молодая.
Повірите, люди, їй-богу: — отак тільки
тут полоснула —
затріпалось зразу і стихло.

Повірите, люди, — їй-богу...
Отак і живу, — проспівала. —

Отак удова молодая, —
і раптом уся затрусилась, мов щось би вона
пригадала.

Очима так дико по хаті і кинулась вся
до синочка,
голівку вона йому гладить

і ротика стулює міцно;
заплакала б тяжко — не може,

лиш б'ється об піл головою:
— Синочку, дитя моє любе!

Ой що ж я з тобою зробила! —
Солдати підводять нещасну,

її освіжають водою.
А писар все пише, все пише — та сльози писарь
заважають.

[1921]

Фуга

Проходжу кладовищем.
Ще літо за повним столом,
ще день з одкритим коміром,
а щось в природі схлипує.

Колихайтесь, тераси дерев, —
сьогодні такий на вас біль!..

Вітер вітер ві
терзав дуба кле
на хмарах хмури сон
це знов осінній ві

Ще літо за повним столом.
А в листі вже жовч.

Жовтіє.

Спать.

То тут, то там —

по всьому кладовищу.

Прекрасний сон! Терасами сон!

Лиш де в нім зміст? Мета яка?

Кому там? звідки сниться?

(А-й! А-а!)

Чи, може, мертвим скрізь лиш мариться? —
і кров?

і боротьба?

Хоч раз почути б твою мову,

якою вірить потойбіч!

О ні, потойбіч не світає.

Лиш відгук іноді... неясний... долітає —

а-а... а-а...

Вітер кликне кла
наклони дуба кле
на хмарах змуре сон
це знов осінній ві

Дугами горби лягли.
Опукляться могили, як поросята,
а над ними
хрести.
В подертих сорочках, в робочих блузах,
не виспавшись, біжать і падають,
і в листі заплутуються, як у гудках заводу.
А вслід їм
чорні пам'ятники дзеркально бчать
презирливий сміх:
«Ще й тут ви заведіться!»

— Так, так, ще й тут!
Ми з-під ярма, з тюрми!
Визвольний вітер з на-
ми.

Прислухаюсь:
голос, що вкруг росте,
в собі я ношу.
Живе — давно розпалось на клітини,
клітина — в землю, в зелень, шум.
І той протест, і той огонь, що був у них,—
тепер він зелень, шум...

Шуми, шуми, рясне верхівля,
епоха наша вітряні!
Проходь з старого кладовища,
мелодіє моя.

Де не піду — півкруг.
Де не стану — овал.
Пругами хмари оспійнились.
Колесом лист по дорож —
— і весь парус блакитний
душу мою круглу
на веслах у безкінечність —
— мелодіє моя —

Чого ж ти, серце? Плачеш тлі?
Що негодні ми світу,
негодні навіть частки світу вмістити в собі?
(вітер ві)

Чи так же, любе? Думки ріка
і радіострум, мов безумна рука,
роздверять космос. І не буде замка.
(вітер кликне кла)
Чи так же, серце?

Так, так, зникнуть злидні й злед.
Зникне націй ворожнеча,
і межі запланет розсунуться,
і ми свій круг повторимо
у вічній рості
до безкінечності!..
І все ж незавжди буде ясно:
зелень... шум...

— «Шум» — а правда, неясно? —
ця кров, і старого розгром...
Дряхліючий голос з могили
доніс мені вітер струмком.

Неясно, а правда, неясно? —
І бачу, вже другий встав:
збудило мене твоє серце,
чулеє серце твоє.

Ой, брате, гукни кладовище!
Дивись, яка чорна масть.
Ударимо в схід ми з тобою
і захід нам руку подасть.

А там вже й діди на підмогу,
помічників сила, жерців...
Ото пожили б ми іще раз,
якби оце ти нас повів.

Дивлюсь — там знов і знов примари...
З горбка униз лечу, біжу!
А проти мене сонце в'яле,
і вітер стружки вструж і струж...

І вітер стружки і підстружки
ує очі, в душу, в груди, в рот...
Куди женеш ти, божевільний?
Стій! Чорт!

Прислухаюсь:
голос, що вкруг росте,
в собі я ношу.
Живе — давно розпалося на клітини,
клітина — в землю, в зелень, шум.
І той протест, і той огонь, що був у них, —
тепер він зелень, шум...

Шуми, шуми, рясне верхівля,
епоха наша вітряна.
Проходь з старого кладовища,
мелодіє моя.

Хмари оспінилися. Вигнулися горби.
А хто кого відсвічує — не знаю, не знаю.
Лиш все те шумить і говорить,
гойдає зелень недоношену і золото і кров,
кро'...
А в шумі тім,
як арфи перебір в оркестрі —
осики тремотінь.

А в шумі тім у про́світ десь
берези хвартушок.
І несподівано
птичка...

І все те гойдає, шумить і говорить.

1921

Осінь така мила,
осінь
славна.

Осінь матусі їсти несе:
борщик у горщику,
кашка у жменьці,
скибка у пазусі,
грушки в хвартушку.

Осінь така мила,
осінь
славна.

Прийде, поставить:
мамо, спите?

Підведуться мати:
це ти, моя доню?
— Я ішла все лісом,
дуб мене за хустку,
він хотів догнати,
борщик однять!

Осінь така мила,
осінь
славна:

— Мамо, мамусю,
чом не їсте?

Бистро подивились
очі матусі,
зсунулось тіло,
звісилась рука...

Осінь така мила,
осінь
славна:
— Мамо, матусю, чом не їсте?

1921

*La bella Fornarina **

Гуляв над Тібром Рафаель
в вечірній час в юні.
— Се сум, се сон, лелію льо,
льолюні я, льолюні —

Забилось серце. Служать став:
о, як вона співав!
— Чи лю, чи ні, ламав руч,
а він затоном чале —

Все ближче пісня. З-за дерев
пурхнула голубина.
О, хто ти, дівчино, скажи! —
(несміло): Форнаріна.

І взяв за руку Рафаель,
не мовила ні тона.
Заплакала. А він обняв:
Мадонна!

1921

* Прекрасна Форнаріна (італ.). — Ред.

Рух і тривога в Атенах, атенці зішлись
на раду.
Буде ж знать Мігілена!
Згадає вона самотійність!
Зрадити нас в таку хвилю, коли наше військо
в поході...
Голови втяти — і все тут,
це будемо з ними балакати?
Цитьте, мужі, не треба:
пора нам урадити раду.
Онде ідуть вже стратеги, за ними й посли
мігіленські.
Гамір атенці зчинили, неначе готовили бурю,
мов на розор узялися або ж у похід
виряджались,—
довго кляли, наступали,
на два табори поділившись.
Вийшов тут син Клеонетів Клеон,
всім відомий нахаба,
він же стояв на минулій громаді
за смертну кару.
Гамір атенці зменшили,
а скоро і зовсім затихли.
Кинувши оком навколо, так він почав говорити:
«Кілька разів я казав, а сьогодні
демократична держава не здатна у нас
панувати.
Якось не вмів гнуздечку надіти
на інші народи.
В цім переконаний я. До чого дожили ми?
Атенці

присуд вчорашній забули?
Чи нам мігіленням вірить?
Знов я нагадую: влада повинна в нас быть
тиранія.
Тільки попустим — союзники слухатись нас
перестануть;
встануть на нас тоді й інші
за прикладом цих мігіленян.
Краще нехай уже гірші закони,
але щоб незмінні,
краще нехай неосвіченість, ніж ота вченість
безвольна!
Що ті закони прекрасні,
коли їх виконувать смішно!
Нам тут рішать-перерішувать?
Будьмо, атенці, простіші:
зрадили нас мігіленяне,
тяжку образу нанесли,—
що ж, покараємо їх чи сльозу добродійну
пустим?
Раджу вам довго не думать. Більш не скажу
ані слова.
Тільки зійшов він униз, сколихнулось кругом
як на хвилях.
Гомін пробіг мов той вітер і раптом
зірвалось зусюди.
Гамір атенці зчинили, на два табори
поділившись.
Довго кляли, наступали, аж поки не вийшов
промовець.
Це Діодот, син Бекратів,
що був і раніш проти кар.
Гамір атенці зменшили, а скоро і зовсім
затихли.
Кинувши оком навколо, так він почав говорити:
«Виступив я не для того, щоб тут заперечить
Клеону,
виступив я не для того, щоб з вами
судить мігіленян,—
справа іде не про злочин,
лише про розважливість нашу.
Нащо роз'ягрювать збори і присуд поспішний
виносить?
Вас засліпило сучасне, а я звик дивитись
в майбутнє.

Чи зменшійться повстань,
як скараєм оце мітілення?
Люди до всього звикають, привикнуть вони
і до смерті.
Це тим більше привикнуть, коли їх нужда
підганяє.
Що ж ми — придумаем кару ще більш жорстоку,
як смертна?
Ніби суворість законів це все,
на що здатна держава?
Ні, не суворість закон нам,
а наша мудрість, атенці!
Нащо визискувати тих, що до нас приєднались
як рівні?
Зараз в сусідніх державах одна тільки партія
в силі —
демократична це партія,
з нами ж вона у контакті.
Знищити всіх мітілення? Накликать ненависть
на себе?
Раджу по це-вам подумать.
Більш не скажу ані слова.
Тільки зійшов він униз — сколихнулось кругом
як на хвилях.
Гомін пробіг мов той вітер,
і раптом зірвалось зусюди.
Гамір атенці зчинили, на два табори
поділившись.
Цитьте, мужі, не треба:
пора розпочать голосовку.
Цитьте! — гукнули й стратегії,
і зблідли посли мітіленські.
Так переливами море ще довго по бурі одходить.
Довго кругом колихав і блідне,
й за серце береться...
Гамір атенці зменшили, а скоро і зовсім
затихли.
Більшість пішла проти кари.
Радість була Діодоту.

Перше Травня на Великдень

**Великодній дощ
тротуаром щов-
ковая зелена
ярилась з-під землі.**

Аж тут враз! враз!
врізався оркестр:
не Христос воскрес —
робітничий клас.

Загрімів, заграє,
тупотом пішов-
кову ю зелену
кленоклонив день.

В космічному оркестрі

I

Благословенні:
матерія і просторінь, число і міра!
Благословенні кольори, і тембри, і огонь,
огонь, тональність всього світу,
огонь і рух, огонь і рух!

Дух, що пройняв еси все,
хто ти єсть?

Чи звать тебе спокоєм? вітром?
сліпою силою машин?
Чи слухом атомів, ігрою порошин?
Ти перед всім світом руки звів, немов перед
пюпітром,

тло
проперелами загуло,
хаос у танці завертіло
і деє трюмбонами в бездонних коридорах
оддало...

Тьми-тем тіл, часток неспяних самотньо
забриніло:

скоріш, скоріш
доне з одним
орбітно-пливко упадім,
скоріш!

Мільйони сонцевих систем
вібрують, рвуть і гоготять!
Комети ржуть і баско мчаться,
і океани над океанами шумлять.

Тьми-тем тіл, часток неспяних
спіралять вниз, убік, у стелі...

Огні! озні!

І плачуть, і співають промені у далині,
немов віолончелі.

Дух, що пройняв еси все,
хто ти єсть?

II

Я дух, дух вічності, матерії, я мускули
передосвітні.

Я часу дух, дух міри і простору, дух числа.
Біжать річки аеролітні
од одного мого весла...

Я дух-рушій, я танк-такт, автомобілів хори,
моторами двигить мій двір-гараж.
І я так легко, мов дітей на пляж,
веду титанів у простори.

Поверх над поверхом на воді
розміщаю системи,
вкладаю думи молоді,
даю їм теми.

І от уже летять,
через потоки плинуть.
Аж встану, не підю.

Летіть, летіть, до сонць керуйте,
керуйте в круглий дах!
Скликайте всіх і федеруйте,
розносьте гасла по світах!

Не надавайте значення Сатурновим вінцям:
доволі жить для себе, черство!
Усім планетам, всім сонцям
свобода, рівність і братерство!

І от уже летять,
через потоки плинуть.
Аж поки не потонуть —
не встану, не підю.

Я дух, дух вічності, матерії, я мускули
передосвітні.

Я часу дух, дух міри і простору, дух числа.
Біжать річки аеролітні
од одного мого весла...

III

В космічному оркестрі
підвладно все одній руці.
Немає меж... і де кінці,
що ставили б сонцям семестри
у голубому молоці?

Пливе етер, струмує вітер,
джерела б'ють нових поем,
встають сузір'я в формі літер
з навколо сяючим огнем.

І що там час? І що там вік?
І що поняття «вдень», «уранці»?
Червоний крик, кривавий крик,
червоних сонць протуберанці!

Нема там смутку, суму-гніту,
чужий системам егоїзм.
Там кожен зна свою орбіту,
закон, закон-соціалізм.

Там кожен зна свої одміни:
супутник — друг — товариш — брат.
І кожен світ-аеростат
іде назустріч щохвилини.

Один впаде — другий іскриться,
і то без краю й без кінця...
І ні планети, ні сонця
не мають права зупинитися.

В космічному оркестрі
підвладно все одній руці.
Немає меж... і де кінці,
що ставили б сонцям семестри
у голубому молоці?

IV

Що наші сльози і зойки і крики?
Що всі драми землі в трагедії Космосу?

Вічно юний, первісний і дикий,
творець, на власнім творі розіп'ятий,—
це він на незглибній глибині шалів й казиться
без берегів!

Легені його бурі видихають!
Серце обняло б найменший атом!
А мозок думку динамітно рве!
Безумний корабель, нагрудений вітрилами,
якір, що в пісні над безоднями закорить
не може,—

це він прометейно в майбутнє ридав
і не вертається ніколи.

Ринуть сльози,
води океана ринуть і розбиваються об вічність.

Бризки одскакують, сиплються!

Бризки мов іскри з-під кресева!

Бризки далеким світам!

Скажіть: що сонць системи, як не бризки?

Скажіть: що земля, як не крапка?

І вся людськість тіла не єсть інфузорії
(пожирай, пожирай себе в краплі води)?

Під парасолькою власної атмосфери,

під хмарами дурману і брезні

земля плекає душі парасольні,

які ніколи не розберуться в мапі Космосу.

Мозок їх ледве ворухить віками угноєну
зрядку.

Століття чергової омани злегка притрусять
канаву забобонів,

а там ізову випари й туман,

а там ізову війни і тюрма.

І незчислимі панахиди під дахом парасольки —
мов над болотом комарі.

О людськість! О гордість скрупульозна!

Чи ти коли дивилася в вічності телескоп?

V

На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

Натягне віз —

і всі планети в екстазі!

Не кисніть, люди, попідтинню,
не плачте од дрібних образ.

На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

Люди, любіть землю!

Поети, у космос ведіть!

Як на планетах барикади —
всесвіту болять.

На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

Од сонця кожна планета вагітна.

Планета планеті рівна, привітна —
од сонця.

Орбіта кожної і льот по її силі
(гаснуть інертні, тухнуть безсилі) —
угору — вниз, угору — вниз!

І oddаються луни,
і всі системи, мов комуни,
що узали кос-федерації девіз —
угору — вниз...

Люди, любіть землю!

Поети, у космос ведіть!

А в космос шлях —
жити!

На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.

VI

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикл.
Тюпцем круг неї лисий місяць, —
беззубо дивиться в монокль.

О, скільки на землі беззубих,
бояться сонця і води!..
Роди нам, земле, юних серцем,
о земле, велетнів роди!

Народи йдуть, червоно мають:
свободі путь! свободі путь!
І кров'ю землю напаяють,
і знов у землю тліть ідуть.

Але на зміну їм — у муці
другі встають під дзенькіт куль,
що движуть сили революцій
в новий октябрь, новий іюль.

Вставай, хто серцем кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О земле, велетнів роди!

Мов пущене ядро з гармати,
земля круг сонця творить цикл.
Тюпцем круг неї лисий місяць, —
беззубо дивиться в монокль.

Дивись, дивись: нема поради,
нема тепер шляху до мас.
Цвіли колись твої декади,
поки ти жалко не погас.

Горіть же всі, хто кучерявий!
Нова республіко, гряди!
Хлюпни нам, море, свіжі лави!
О земле, велетнів роди!

VII

Недокровна планета круг сонця сохла
і заражала простори світів.
Сонце в артерії землі

пригоршні вогню сипало —

от звідки кров.

Ах, кров завжди, у різній дозі,
і кожна боротьба постожа на свій вік, —
Тайная вечерея.
Гільйотинні дні.

Аероплань, душе моя, аероплань,
не знижуйся, не падай.
Хіба одну тебе обурює — людина-звір,
жорстокість і брехня.

Хіба не в усіх розстріляні серця?

І тисячі закопаних живими в землю — хіба це
не вони щоночі криком душу розпинають:
О помсти; помсти. Кров за кров.
Кого карать? Сонце, що в артерії землі
пригоршні вогню сипле?
Землю, що без гною негодна родить? —
Не перший в нас Христос;

не останній Робесп'єр,
а кров завжди, у різній дозі,
і кожна боротьба схожа на свій вік.
Міради світів ті ж самі гасла потрясають.
Пролетар-вулкан спинить свій гнів не може,
і капітал в обхід канали прорива.
Бачу —
Михайличенко й Чумак, розтерзані зубами,
не багнетами,
лежать в крові і дивляться на нас
із невідомої планети,
і радіо ще теплий мозок посилає:
ми й тут так само йдемо на смерть —
за всіх на смерть —

VIII

Людськість промовляє
трьома розтрубами фанфар:
Шевченко — Уїтмен — Верхарн.
Мов кабелі од нації до нації,
потужно революції диктують на землі:
Шевченко — Уїтмен — Верхарн.
Включайтесь, дрого, надходьте, поети,
демократії совість,
демократії вість!
Хай оселедцю й шароварам сліпі докручують
на ліру «Страшний суд» —
наш страшний суд прийшов.
(То не тінь херувима —
аероплана путь! —
Яка музика невловима! —
пропелери гудуть...)
Наш страшний суд прийшов.
Це ж він укинув борозну, якої ввік
не переореш.
Це ж він ступив нам у Дніпро
і розділив на дві частини.
(То не тінь херувима —

аероплана путь! —
Яка музика невловима! —
пропелери гудуть...)
Б'ють гармати, і детонують всі кінці землі.
Материк колються, провалюються царства,
і бурі на кладовищі народів, наче сурми.
Гугняві гобої, генії печерні, поети на межі,
долучить свого голосу до голосу сурм!
Людськість промовляє
трьома розтрубами фанфар:
Шевченко — Уїтмен — Верхарн.

IX

Колись цвіли сади Семіраміди,
і одбігало з Нілу сто двадцять рівчаків,
і подавали воду в поле і на гору,
а для нудьгуючої цариці робили дощ.
І все це руками рабів.
Руками рабів...

Чому ж ми, прокляте покоління,
чому ж ми не можемо ніяк зійтись,
не можемо стати до роботи
і оновити землю?

(Тісніше станьте, сильні духом,
під прапором одним!)
Невже ярмо на нас одвіку?
Невже царі, тюрма і гніт?
Невже знесиля, і покіра,
і арештантське тавро?

Хто, хто засміявся у Європі,
кого на кутні узяло,
що ми тут з голоду здихаємо,
а не даємо ворогам?
(Тісніше станьте, сильні духом,
під прапором одним!)
Так, так, ми пухнемо без хліба.
Надія наша — діти — мруть.
Та голод — революції язик.
А що, як вдарить вам іззаду
всесвітній робітник? —
Хто, хто засміявся у Європі,
кого на кутні узяло,
що ми тут з голоду здихаємо,
а не даємо ворогам?

В царях знайшли свою опіку і рідню,
в буржуазії власний спокій, лінь і сон...
Це ж ви Республіку пошили у брехню
і безоглядно повтікали за кордон.

В крові змішались межі, кілля і ножі:
за власницьке, за «рідне», за своє...
Смішні чужим, своїм пролетарям чужі,—
це ж вам, недбоскам, в обличчя час плює.

В Європі, в тій півній, на сміх усім,
на страм,
манжетно дипломатите,— шумить винце...
І міряєте степ родючий, наче крам,
за еполети, за підмогу, за слівце...

Надієтесь? На тьму, на забобони мас?
А звідки ж то річки, що ваші греблі реуть! —
Чий бажання — бачить правду без прикрас,
збагнуть закон життя, життя створить без пут!

Надієтесь? Сконайте, здохніть у пивних,
щоб ваші й кості перетрухли й поцвіли!..
Нащо ви темних піддурили і сліпих?
Нащо ви брата проти брата підняли?

Сакви надіньте й жалко руку простягніть,—
ще, може, знайдеться дурний якийсь царьок,
що прийде рятувати вас, і народ душить,
і визволять за ласий, за чужий шматок.

Сакви надіньте — може, в руку їго подасть,
поплаче з вами, і згадає, і зітхне,
як ви жили колись, як купували власть
і як тепер од вас нестерпним трупом тхне...

Надійтеся... П'яніть себе в своїй брехні,
ми підемо вперед — історія не жде.
Пролетарі! перекликайтеся в борні —
Інтер-Республіка, Республіка іде!

1921

За всіх скажу, за всіх переболію,
я кожен час на зв'їт іду, на суд.
Глибинами не втану, не змілію,
верхівлями розкрилено росту.

Ніколи так душа ще не мужала!
Ніколи так ще дух не безумів!
О дух ясний — без яду і без жала —
давно ти снув? — а вже сучасний дій

всього мене обняв, здавив, напружив,
і я встаю, нову вдихаю міць.
Не мрію, ні, повіки я розмружив —
іронія і гордість на лиці,
іронія...

Товариство, яке мені діло,
чи я перший поет, чи останній?
Надівайте корони і йдіть,
отверзайте уста...

Товариство, яке мені діло,
чи я пізній предтеча, чи ранній?
Удавайте пророків і йдіть,
отверзайте уста...

Там за мною, за мною, за мною,
я не знаю, там скільки іде!
Перед мене твердою ходою
наступаючий день.

Там за мною, за мною, за мною
і від плуга й від трудних станків.

Перед мене щасливеє море,
море голів...

Ну куди ж я піду після цього,
ну куди ж я оглянусь на вас,
коли сонце прокизає розум,
сонце уста?

Я дійшов свого зросту і сили,
я побачив ясне в далині.
Товариство, яке мені діло,
чи я перший, чи ні?

1922

Люблю
астрономію
музику
і жінку.

Астрономія воздвигав,
музика оп'яняє,
жінка дивує —
у голосі, у погляді, навіть у посмішці —
жінка завжди рождає.

2.XII 1922 (?)

Вітер з України

Миколі Хвильовому

*Нікого так я не люблю,
як вітра вітровіння.*

Чортів вітер! Проклятий вітер!

*Він замазнеться раз —
рев! свист! кружіння!
і вже в гаю торішній лист —
як чортове насіння...*

*Або: упнеться в грузлу ріллю,
піддасть вагонам волі —
ух, як стремлять вони по рельсах,
аж нагинаються тополі!..*

Чортів вітер! Проклятий вітер!

*Сидить в Бенгалії Рабіндранат:
нема бунтарства в нас: людина з глини.—
Регоче вітер з України,
вітер з України!*

*Крізь скельця Захід мов з-за ґрат:
то похід звіра, звіра чи людини? —
Регоче вітер з України,
вітер з України!*

Чортів вітер! Проклятий вітер!

*Він корчувату голову з Дніпра:
не ждіть, пани, добра:
даремна гра!*

*Ах,
нікого так я не люблю,
як вітра вітровіння,
його шляхи, його боління
і землю,
землю свою.*

18.IV 1923

Три сини

Приїхало до матері да три сини,
три сини воякі, да не 'днакі.

Що 'дин за бідних,
другий за багатих,
а третьому силу свою нігде діть,—
просто бандит.

— Ой, мамо! — каже перший
кароокій,—
який то світ широкий!
Не тільки в нас з нуждою бій,
не тільки ми тут з горем —
страждають люди і за морем,
бо скрізь проклятий багатій.

— Ой, нене! — каже другий
чорногрекий,—
нащо нам думати про світ далекий,
коли в нас од природи все вже є:
і хліб, і вугіль, і голль.
Нехай же на голлі тім горлом звисне
чуже, нерідне, ненависне.

— Ой, мати! — каже третій
низькобровий,—
повиганяй своїх синів із хати,
хай не смішать мене,
хай не сердять.

Кулак здоровий —
оце і воля, і братерство, і щастя краю:
чи бідний, чи багатий —
я ніколи не питаю.

Блиснула шабля в першого!
Креснула в другого,

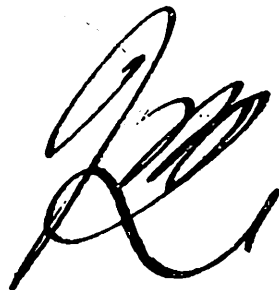
ще й в третього клинок...

«Ой, сину, синку мій, синок!»

Лежить бандит готовий.

А два брати знов далі б'ються —
ніяк їх не рознять.

1923

Кожі Микита м'яв —
прийшли к ньому люди,
прийшли в сльозах к ньому люди:
— Ой, горе, Микито, якби ти знав,
горе, якби ти знав!

Король-змій
город оступив —
ну що ти йому скажеш?
Помилую, як крові нап'юся,—
ну що ти йому скажеш?

Найшов на Микиту гнів —
голови не підвів,
дванадцять кож під його руками
трісь! трісь!

Прийшли к ньому вдруге:
і в кожного ніс обрізаний,
і в кожного уші обрізані,
і в кожного губи.
І таке загнусавили щось:
— Ой, горе, Микито, якби ти знав,
горе, якби ти знав!

Найшов на Микиту жаль —
дурнями їх обізвав:
от уже дурні, так дурні,
й коли вони переведуться!

Прийшли к ньому втретє:
і кожен перед собою вів:
жінку без голови,

сина без голови,
і так страшно, так смішно ступали їх ноги —
немовби живі...

Тут Микита зірвався —
усі ви безголові!
Ну що з того, що я вам поможу?
Ви тричі приходили і тричі ті ж самі —
які ви нетями!
Де
ваші
багатії?

А! — пролунало — і стало мовчання.
Розширились очі — і стало мовчання.

— Чом в їх уші не обрізано?
— Чом в їх синів не порубано?

А! — розірвалось — і стало мовчання.
Розширились очі — і всі догада —
(лисніла кров із мертвих)...

Поклали мертвих окремо.
Живі стали окремо.
Вдарили на багатія!
Микита на короля!

Аж закипіла земля...

Плач Ярославни

Лілі Папарук

Сніг. Сніжок.
На княжий теремок.
День і ніч круг нього ходить,
плаче голосок:

— Ой князю, князьочку,
чи ти за Дунаєм?
чи ти на Дону?
Дай про себе вісточку,
бо умру.

Прислухався княгиня — тільки сніг,
тільки сніг та сніжок,
та за полем та за лісом
голод-голосок:

Батька війна!
Матері 'ма!
Хто пооре, хто засіє? —
А-а!

Ой, яка пустеля.

Тут княгиня знов:
— Послужи ще ти, вітрило,
вітре-чорнобров!

Деся князь одступає
з жменькою княжат, —
одвертай од нього стріли,
посилай назад.

Прислухався княгиня — а вітру нема,
тільки сніг та зима,

та за полем та за лісом
чути голоса:

Ми тебе одвернем!

Ми тебе пошлем!

Будеш ти лежать, як князь твій, —
каменем...

Ой, яка пустеля.

— Дніпре, Дніпре, сон-дрімайло,
ти нам батько всім.

Встань хоч ти — коли без князя —
царство воскресім.

Царство тихе, праве,
мудре на закон:
щоб одні землі гляділи,
а другі корон.

Прислухався княгиня — тільки сміх,
тільки труситься сміх,
та шумить, шумить шумище
із-під хат, із-під стріх.
Мо' вернувся князь з походу?
Мо' дружина прийшла? —

Прислухався княгиня — брязк мечей та яса,
та все ближче голоса:
Ми тебе воскреснем!

Ой, яка пустеля.

1924

Надходить літо,
чуєш-бо? — надходить лі —
Томлів гай. Ріка струнка.
В садках додолі цвіт, додолі цвіт...
Рясніє небо. Дні вже не такі.
Повніє далина. І за повіткою
малина сивіє віями...
Повніє далина.

На призьбі дід старий —
як сон.
Кошлатить йому брови внук.
Гойдав вітер мак, і мак і явори.
Син
у землю заступа встромив
і йде до хати. Тепло як!
Це десь за тиждень вже й жита
почнуть мов справжні зорювать.

Пережили і війни і біду,
визволили молоду
і поділили. Іще б останню
доділити — тоді вже й зовсім.
Тиша. Лиш на кутку і дзв'язк і стун.
Проїде вулицею хтось. Тиша.
Це десь за тиждень вже й жита
почнуть мов справжні зорювать.

Електрику сусіднє провело.
Цора б і нам? Хитає головою дід.
Скрипить за хатою колодязь.
Дзв'ід
тремтить і труситься, от-от впаде.

Артезіанський буде в нас, не пропадем!
Хитає головою дід.
А над селом — пустун-літан
безжурно крильми креслить план.

Виходить з хати молода
весела мати: де мій син?
Дитина ручками, дитина ніжками — який!
Напевне буде комсомолец — так?
І от воно вже на руках.
Забуло діда, всіх і все,
і мружить очі й груди ссе...

Надходить літо.

1924

(Уривок із поеми)

Чистила мати картоплю,
а сестри гуляли у кукол.
Всі на долівці сиділи і думали всі неоднаке.
М а т и: як жити тепер їм?
Чи віржуть землі хоч у полі?
Та й що з тії латки, як віржуть?
Буде ще голоду, буде
горя і сліз! Хоч би син де нанявся,
може б, став у підмозі.
Так вже натерпілись, так настраждались,
що й як воно далі —
хто його знає... Дівчатка за нею,
ловенько сівши,
кукол учили сапатъ на городі:
от так та отак, бач,
треба; не тільки поверту, а й знизу його
зворуснути —
от і ростиме як слід, от і вродить,
що всім нам і мамі
стане до льоду. Почула це мати, до них
обернулась:
Ластовенятка мої, мої любії дітки!..—
Хотіла сказати
ще щось, та тільки не вийшло.
Сльози, скипівши на віях,
впали на руку, яка на коліні лежала (випав
ніж непомітно), друга ж рука ще тримала
картоплю
й тихо дрижала, а з нею тремтіли
й кільця лушпиння,
що недочищені кригко звисали з картоплі
додолю...

Діти принишкли, покинули кукол
і нум собі плакати.
Мати взяла, обняла їх рукою, а другою слъози
втерла. Лушпиння порвалося і, впавши,
на куклі скрутилось,
мовби гадючка...

Тут увіходить син: — Мамо! ви знов?
Якби ви не плакали,
то, може б, хоч легше було! ..
Чи ви чуєте, мамо?
Ставила тую картоплю до печі.

Брачку діставши,
знизу чавун обхватила й посунула глибше
уліво,
де вже кругінь угорявся,
кругінь як з огнистого дроту,—
дрова тріщать починали.— Та чую,
не вся ще оглухла! —
Дрова тріщать починали, а хмара синіла
у вікнах.
Сестри поглянули строго і відступили од печі.
(— Може ж, не вся ще оглухла).
А хмара синіла у вікнах...

Син постояв-постояв, а далі почав
ходити по хаті:
— Батько не вертався? — Мати немовби
до себе:

Бачте, стара вже, дурна, непотрібна!
Хіба я що знаю!
Що ж застається мені, як не плакати?
Син комуністом,
батько, здурівши, у штунду пошився,
якби ще у штунду —
Сусом Христом об'явив себе, партію водить
по селах!
Що ж, іскажіть мені, що застається?
Ну ріжте, ну бийте,
в гроб удавіть мене з дрібними дітьми,
нехай я вже буду
вашим коліном придушена,
наче ота Україна панамі.

Син засміявся! Ну, до чого це? Навіщо
таке говорити?

Ну, ви стійте собі за свою Україну,
а мене теж не чіпайте.
Я вже не малий і знаю, що роблю.

Хочте — то й зовсім без вас буду жити,
як хочте, то й зовсім.
Завтра, сьогодні ж пійду й не вернуся.
Куди — я вже знаю!
Мати заговклала, об глечик почиргала,
ніж погострила.
Діти з-під полу гарбуз їй котили
і гейкали: Ну ж бо!
Бач, як він слухав, лисий на лобі бичок
з одним рогом!
Ну ж бо! А син трохи м'якше: як хочте,
пійду й не вернуся.

Та чого я там хочу! Ніж устроить
собі, щоб не бачити цих злиднів —
ось чого
я хочу! — Гарбуз крехнув
і розламався на дві
половини.

В хаті запахло волоським насінням
і трошки морозом.
Діти нагнулись взгризнуть половинку —
й голівка 'б голівку
стукнулись. Смішно їм стало.
Отож, вибираючи кишки,
кихкати вони почали, прориватися сміхом.
Погляне
одна на одну, та й знову, ще дужче,
аж трусяться плечі,
глянуть, та й знову, аж поки ікотка грудна
не напала.

А от із батьком прийдеться-таки
щось робить. Син: я знаю,
про що ви кажете.
(Павза. Кіт сплигнув із печі.)
Тільки уже ж
він не покається. Наверяд.

Брязнуло в сінях, загрюкало в двері.
— Ой, мамо, боюся!
Діти до матері: — Мамо, боюся,
він буде нас бити!

Навстіж з розгону розкрилися двері,
і звідти кричало:
Падайте долу: явився Христос! Зустрічайте,
співайте,
бийте в кимвали, тимпани: явився Христос —
бог і цар ваш!

Тиша настала. Чавун зашипів.
Грізно-синя — тиша — у вікнах —
Благословляючи направо й наліво,
увиходив
до хати бог: у сорочці під поясок,
босий, лоб узенький, у два пальці.

Б о г. Утомився я! Сяду, посиджу.
А що там ти вариш?
Знаєш, сьогодні возносивсь на небо
і так було жалько,
так же вас жалько. Апостоли кажуть:
— Підстрибуй, осанна.
Я ж що руками махну, то й все вище, махну,
то все й вище.
М а т и. Тягака ти чортова, твар неподобна,
й чого ти
ходиш до мене? У злидні увів нас,
дітей одкаснувся —
йди собі, звідки прийшов, і у піч
не загляду! Іуда!
Двері нащо то одзяплені кинув?
Ти чуєш, п'яного?
Б о г. Як не вірите — ребер пречистих моїх
доторкніться.
Рани від гвоздів ось бачте в долонях? —
за вас я розп'явся.
М а т и. Іди, бо, їй-бо, як візьму оту брачку, то буде,
буде і ребрам твоїм, голові і рукам —
чи ти чуєш? [...]

Сусідська дівчина на дверях: — Ой, тіточко,
чи ви чули? Ларивон-штундист убив
свою меншу дочку?
Син. Нехотя. Обернувся. — Брови! Просто
проти нього стояли брови!..
Сус Христос підвіся.
Мати заголосила.

[1920—1925]

До кого говорить?
Блок у могилі. Горький мовчить.

Рабіндранате-голубе!
З далекої Бенгалії
прилинь до мене на Україну,
я задихаюся, я гину.

Я покажу такі речі
в однокласовій ворожнечі,

я покажу всю фальш, всю цвіль
партійно-борчих породіль.

А братні зуби? Дружній зиск?
Гнучка політика, як віск.

Коли б були це генерали,
ми б знали, що робить.
А в тім-то й річ, що це кати
однокласовії...

Рабіндранате-голубе,
та де ж той серп нам, молот і лани?
Рабіндранате-голубе,
од достоевщини звільни!

До кого говорить?
Блок у могилі. Горький мовчить.

[1926]

Пляж

М. Рильському

З гори вона збігла і гола лягла,—
не знає, не знає, не знає чому —
жагуче коліна сумні розняла
і сонце приймає, як мужа.

Такі хвилеводи, така работінь,—
здається, здається, от-от! —
тінь — та й немає, самії сліди:
риба дугою-стрілою з води...

Невже це було колись: банда... пожар...
Її згвалтували і кинули в жар...
Які ще раби ми, які ще раби!
Море, о море, ти полюби.

О як вона вирвалась, кинулась в бір,—
і бігла, і бігла, і бігла,— о жаж! —
Куди не погляне — оскалений звір
і небо у чорних кривавих слідах...

Був мертвий і дикий і проклятий час,
як десь вона впала вночі у траву.
Тепер вже не знаю ні націй ні рас:
свободу людей своїм богом зову!

І буду боротись, і буду іти
в новії нерабські незнані світи.
Які ще раби ми, які ще раби!
Море, о море, ти полюби.

*Та море хвилює, та море будує:
в нім стільки проклятих отих надбудов.—
Любов моя чиста, любов незагасна,
невчасна, сучасна, прекрасна любов!*

[1926]

Прорив

*Дельфін не гравсь у морі,
не був і сонцехмар —
на давню синю тему
задумалась гора.*

*Я йшов і оглянувся —
чи хтось мене позвав!
Креснуло-полоснуло
і блиснуло в слова.*

*І дощ заколихався,
перемісило муть.
Грімкі, палкі промови
над морем як у тьму.*

*І я побіг. Над муттю —
то був такий прорив!
На дві октави нижче
шуміло із гори...*

1926
Алупка

Снитись й далі

Удень боюся спати. Заснеш,
прозоромуюю просниш,
увесь істотою погаснеш
кудись туди, в провали літ.

І хтось веселку ставить дужно,
і хтось роздражнює огні,
і з запитом круг мене кружно
світає на крилі.

І тут з туману все частіше
то сей, то той зелений блиск,
і божевільний темп колише,
мов павза на війні.

Ти знов. А як же дух і форма?
А як же вічне битіє?
Невже отак без сліду жорма
і пожере мене?

Чи, може, зовсім не питати? —
Мовчатиму. Мовчу.
Уже і Всесвіту не чуть —
лиш тиша ллє і ллє...

А потім зразу видно-видно! —
мов у морській воді.
І хтось торкне холоднолідно
чоло мов. Тоді

встаю (хоч снитись й далі)
і перевішуюсь в вікні.
В сусідній хмарі сонце тихне,
мов павза на війні.

[1926]

За хмарами обвали

Впаду, впаду, впаду
на синю глибочінь.
Тінь,
пробіть
у сонячнім саду.

Візьми мене, природо,
і до своїх причисль.
Тінь,
пробіть
у сонячнім саду.

І дай я зрозумію
твій зміст і твою мисль.
Тінь,
пробіть
у сонячнім саду.

Як ти мене будила,
як ти мене вела,
як круг душі мові
три вихори зняла.

Три вихори, три гімни,
три пісні битію —
мій труд, мов горіння,
любов і смерть мою.

Що першим себе значу,
що друге в сон кладу,
любов'ю назаряюсь
у сонячнім саду.

Впаду, впаду, впаду
на синю глибочінь.
За хмарами обвали
грохочуть як в аду.

[1926]

Ай-Петрі

*Давно вже вечір. Риси —
мов вирізьблена рить.
Вгорі огонь горить,
і мовчки гробнуть кипариси.*

*Цвіріння стопрогоре,
а вітру аніяк.
І тільки море, море,
безтрепетний маяк.*

*І тільки повно слуху.
І ряснозорна бризь
одглибинилась скрізь
без руху...*

*Яке бажання стріч!
Мов Дафніс той і Хлоя,
при місяці там стоя,
шепочуться всю ніч.*

*А ген аж в сині нетрі
в зазубреннях колон
піднісся як закон
некоронований Ай-Петрі.*

*1926
Алупка*

Слався!

*Вічний, вічний, нерозгадний,
нерозривний наш,
скрізь твоє дихання бурі,
скрізь твоя душа.*

*І в ідеях, і в творінні,
і в екстазі мас,
і в жорстокому борінні
за гіркі права.*

*Вічний, вічний, нерозгадний,
нерозривний наш,
скрізь твоє дихання бурі,
скрізь твоя душа.*

*Як ти можеш тихим бути,
о грозо, гроза?
Сам ти був до скелі кутий,
мучився не раз.*

*Вічний, вічний, нерозгадний,
нерозривний наш,
скрізь твоє дихання бурі,
скрізь твоя душа.*

*Хай ти розум, хай зустріння
матер'яльних сил —
слався, вічне випроміння
людської краси!*

[1926]

Курінь

Ходить ніч по саду
місячними кроками,
зоряними криками
просіває пітьму.

Мені чути: вночі
хтось долівку гризе,
хтось розхитує підпори,
шарудить об курінь.

Я встаю, я свічу:
в'юнько лізе сколопендра,
а на стелі павучок.

Я встаю, я свічу:
на книжках сидить цикада,
а під ліжком їжак.

Сколопендра утекла,
павучок спустився,
ще й цикада повернулася —
просто дивиться в рот.

Ах ти ж, чортова цикадо,
ах ти ж, вихрів павучок,
ой до вас я доберуся,
ой візьмуся, накричу!

Що ж ви справді — лапками,
що ж ви справді — хвостиком
просто з стелі та на мене,
що за вами й не поспиш.

Бачу — лапки слухають,
чую — змовкло в шалаші.
Стало ж мені соромно,
стало смутно на душі.

Хто ж його погладить,
казку розповість,
як воно на вухо сяде
і собі щось їсть?

Що само ж без уха,
а то й без очей
не теряє духа
в темені ночей.

О моє хороше,
вуска на носу!
Може, борщ ти любиш? —
завтра принесу.

О моє ласкаве,
крилля голубе!
Хочеш, грамоті навчу я —
ось це А, ось Б.

Тільки що ж ти плачеш?
Закортіло трав?
Е! чекай, у тебе ж ніжку
хтось пережував.

Так і в вас там війни?
Так і в вас бої?
Любії, любії,
любії мої!..

Ах ти ж, чортова цикадо,
ах ти ж, вихрів павучок:
потушу я свою лампу
і вже більш не засвічу.

Ходить ніч по саду
місячними кроками,
зоряними криками
просіває пітьму.

2.IX 1926
Алупка

На світанню

*Із води із океана
там вона далеко вийшла.
І таке в неї видно —
одірватися не можу.*

*Підняла вона коліно —
щоб на камінь стати вище.
І таке в неї видно —
одірватися не можу.*

*Мов у пісні, Калевалі,
вітер в лоно їй повіяв,
зарожевив знизу перса,
почорнив оте, що видно.*

*І лягла вона розкрито,
головою десь за море.
В небо промені — коліна
божевільно ще дівочі.*

*І настала ніби тиша,
ніби злотне плюскотіння.
Зараз, зараз я побачу,
як рождатиметься сонце.*

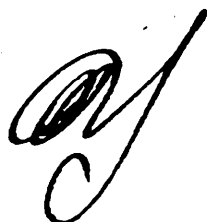
*10.X вранці. В Алупці.
[1926]*

*Одним земля й розкоші
а другим хоч здихай
безхлібно безводяно
собакою здихай
ну так хоч ти свободо
хоч ти нас прикотай...*

1930

Прометей

(Уривки з поеми)

У горах.
Прометей прикутий до скелі, поник главою
в забутті.
Сонце сходить.

Хор

1 строфа

Збирайтесь, німфи-океаніди,
сонце зійшло, погуляєм.
Летімо з гір у долину,
там люди страждають у норах,
казкою їх заспокоім,
навіємо радість життя.

[1] антистрофа

Не люблять люди духів безплотних.
Люблять вони лиш корисне.
Красою стала там точність,
замість казок — розрахунок.
Та і недавно ми звідти —
не вернемось більш до людей.

<2 строфа

А хто це, сестри, до скелі прикутий —
напевно людина?
Ясно у горах, зелено в долинах —
а тут і страждання і кров!

2 антистрофа

Недавно у нас ви, тому і не дивно,
що ви попитали.
Був він богом, — та людям став другом —
і боги скарали його.>

2 строфа

Не люблять вони — це правда.
Тільки ж не всі там корисні.
Бсть ще такі, що рвуться,
прагнуть щастя усім.

2 антистрофа

Бсть ще такі? О радість!
Слава ж тобі, Прометею.
Іскра твоя не згасла.
Буде, буде огонь!
— А як же це, сестри?
— Прокинувсь...
— А чом же не визволять люди?
— Сам він розкаже про все...

Прометей

Ізнов те саме! Й так щодня! Коли вже
я перестану мучитись отут?
Коли та смерть до мене прийде? Хижі
орли хай налетять, хай виклюють
у мене очі, серце виймуть, руки
нехай — прокляті — роздобуть мої!
Очима я огонь ясний побачив.
Чув серцем, як страждає народ.
Я виборов, одняв руками в бога
і бідному на землю зніс я світ...
Але взялись злобою мстиві боги
і тут мене на муки прикували
ще й на ганьбу... Тисячоліття плинуть
неначе дні, а я одно скорблю
на скелі сам — зневірений коною
і не умру ніяк.

Між скелями фігури людей, що видираються на
гору.

Коли б знаття,
що там, в людей, горить огонь мій ясно
і не згаса. Коли б знаття, коли б знаття,
що бідному у тьмі огонь той світить,
що він живить, гуртує, визволяє,
о як би я спокійно вмер! Зневір'я
в душі моїй не виросло б, і я
за них, за тих окривджених, радів би
немов дитя.

Та щось долин не чує.
Лиш іноді мов шум який прилине, —

Чи партій гнів, чи сварка то племен,—
а тільки враз і стихне. Прометей
забули всі. Я умираю сам.
Але ти, Зевс, і не надійся! Прийде
година та, коли з тобою я
ще поборюсь! Поміряємо силу
й побачимо! Уже б давно пора
божественне змести із неба сміття
і показати, хто є владар землі!
Чого ж мовчиш? Громами чом не крешеш?
Зневір'ям взявся замучити мене? —
О ні! ще сил, ще маю сил доволі!
Порву ланцюг — і сколихну геть-геть
всю землю я. Ще встану...
(Метається).

...О прокляття!

Нема й людей.— Тихо... сам...

Х о р

О не сумуй так страшно, Прометею!
Скажи, чим заспокоїти тебе?

П р о м е т е й

Я чую мовби шум з-над океана.
Я чую голос німф-океанід.
Це ви, мої одвічні жалібниці?..—
Чи вам наскучив голубий ефір,
чи сонце вам не світить і не грів,
чи, може, стало горе в нас яке,
що ви тут коло мене в горах диких?

Х о р

Нам грів сонце, голубий ефір
гойдав нас і носить,— та не тишить
ані ефір, ні сонце... Скажи, скажи,
чим заспокоїти тебе?

П р о м е т е й

О любі!

Я знаю: не покинули мене
лиш ви одні, відколи я прикутий.
Та нащо ж вам ще мучитись? — Летіть! —
Зостанусь сам. Ніколи не впокоюсь,
аж поки люд не встане і мене
не визволить.

Х о р

Цитьте — йдуть...
Якраз, здається, люди. Притаїмось.
Послухаєм.

Наближаються люди. Вони в легких туніках.
Шия й голова непокриті. В руках різні причан-
дали до роботи. Всі слухаються Першого. IV з них
жінка.

I

Ну хто ж тут може бути?

II

Та ні таки, я ясно чув.

III

То, може,
здалось тобі, а втім...

IV

Ні, чула й я —
кричав хтось. Крик — мов стогін
перед смертю...
(Приступають до своєї роботи, потроху заспо-
коюються).

V

(розчищає місце)
Отут?

II

Спитайте Першого.

I

(підходить до них)
Так, так,
повітряну тут станцію поставим.
А в глибині прокладемо тунель.
Тоді в нас буде так: на однім ринку
країну зв'яжемо В й країну С.
(Вбивають кілочки на вказаних місцях.)
А тут...
(Одміряє кроками до скелі, де Прометей).
Засуджений, чи що...

І н ш і

Чудесно!

Отак ми й зробим!

III

(любується з гори)
Гляньте, як цвіте!
Канали, фабрики... А все то цифра,
число і ритм.
(Надходить до Прометей).

II

Тоді це, певно, він кричав.

IV

Увесь у ранах, у крові...

V

I руки
кайданами прикуті...

I

Що таке:
скидається немовби на людину,
але ж ці пута й кров... Невже тепер,
в найвищий вік культури, хтось руками
посмів зарізати ще й прикувати?
Війна ж, здається, в нас — дипломатія.
Й коли ми можемо ворожий полк
одразу знищить і зрівняти з землею —
електрика знаряддям, а не меч.
А тут мов загадка яка. Жорстокість
робила це. Тоді як вже давно
конгреси й техніка жорстокі міри
геть вивели.

II

Живий він чи помер?

III

I хто такий?

Прометей стогне.

I

(доторкається до нього)
Прокинься, скажи: за що на тебе впав
громади суд?

Прометей

Горю я весь. Стомився.
(Розплющує очі).

IV

Немає німф. Примари ви чи хто?

Гарячка в нього. Бідний, бідний...

Друзі,

чи є у кого при собі бальзам
або екстракт цілющий?

I

(до IV)

Забуваєш!
У вік наш розуму й борні
немає місця співчуттю!

IV одходить.

Хор

О горе!
Коли в людей немає співчуття,—
Хай буде справедливість!

I

(до Прометей)

Хто ти є?

Прометей

Я той, кого повинні знати.

I

Чудно

в наш вік таке нам чути. Громадян
ми знаємо по числах: перший, другий,
десятий... Ти ж говориш, мов герой.
Ми, люди, вже пережили героїв.

Прометей

(радісно)

Ти кажеш «люди»? Повтори! Чи сон
мені це сниться? Я людей не бачив
з тої пори, як я огонь украв
у бога і на землю зніс. Ви — люди?
Я цілу вічність ждав вас, виглядав,—
от-от згадають, прийдуть і кайдани
із мене знімуть. О скажіть скоріш!
Чи розгорівся мій огонь? Чи бога
ви скинули й звільнилися самі?

Усі мовчать.

О говоріть же, говоріть!..

II

(розмотуючи дріт)

Нічого,

сказати по правді, я не зрозумів.

III

І взагалі ця зустріч незвичайна...

IV

В його бридні я чую рідний дух.

I

(до IV)

Ти знов своє? То співчуття, то «рідне»...
Невже бунтарське «я» не можеш взяти
ти на гнуздечку?

V

(оглядає ланцюги)

Флянь — іржа!

VI

Це дивно:
кайдани мов з розкопок...

III

(підходить і собі)

Так і є,
ці ланцюги з музею. Тільки хто ж би
міг видать для злочинця цінну річ?

I

(перехоплює)

Злочинець,— кажеш ти? — а це можливо.
(Замислюється. Думає.)

V

Ну покарать... а нащо ж ланцюги?

I

Десь вигнала його ота громада,
що за хребтами гір.

V

Повстання там
недавно задушили ми.

Бандит,
напевно, він і є.
(Розмотує дріт; до IV, що співчуває Прометейу).
На, потримай!..

Хор

Вони його не взнали. Казка й дійсність
не зійдуться ніколи. Прометей
свої віки перед очима бачить,
а люди лиш свої...

V

...Та натягни...

Прометей

Чого ж не мовите мені ні слова?
Коли ви люди, то звільніть, звільніть
мене од мук! Я Прометей!

V

(до IV)

...одріж!

IV

(не чує)

Його ім'я нагадує мені
землі цієї назву. Покорили
її ми і назвали «N+B».

Прометей

Я Прометей, я дух ваш, слава, гордість,
я батько ваш, я друг, я проводар...

I

Яка романтика і словолюбство!
Ми віримо: другом нашим можеш бути,

але... самого навіть слова «батько»
у нас нема. Бо ми усіх дітей
виховуєм умісті. Хто ж те знає,
де батько чий і син? Та й нащо знать?

Прометей

Ви, бачу, мучити мене взялися.
Невже ще мало мучивсь Прометей?

I

(до своїх)

Жалкую я, що поміж нас немає
художника, щоб змалювать його.
Теж археолога і психіатра,
цей маніяк цікавий,— що, не так?

Усі, крім IV, запобігливо сміються... Вони про-
водять у кілька рядів дріт перед Прометейом.

I

(до Прометейу)
Ти звешся «Прометей»?

Колись ще в міфах,
в казках стрічали ми твоє ім'я,
а в чім твоя заслуга — ми не знаєм,
бо з шкіл повизаняли всі казки.

Прометей

(гірко)

Авжеж! Безстрашний Прометей лиш казка,
яку заборонили дітям вчить...
Нехай я міф, хай казка,—

що ж, скажіть ви,
веде всю людськість, як не казка? Що,
що окриляє дух в борні? Що світить
у темі віків? Що, як весна; цвіте?
Що кличе до життя, до правди, правди,
яку ви топчете?..

III

Ого, дивись,
та він і правду знає!

I

(устає)

От якраз
во ім'я правди ми тебе зоставим
отут на вік віків. Бо правда є
порожній звук. Коли на півдні суша
і люд не може впоратись із цим —
ми тисячі туди перекидаєм
робочих рук. Оце в нас правда.
Коли заслабне хто, хоч би й з талантом,

і знаєм ми, що він лиш буде вить,
а не спіяють, і що вже ми від нього
корисного нічого не візьмем,—
такого ми вбиваєм. Це в нас правда.
Бо правда те, що вимага земля.
Бо правда те, що нам диктує людськість
і дисципліна — вищий пункт її.

Прометей

Жорстокий люд! Так от яка в вас правда!
Коли людина визволить з біди
мільйони бідних,

сам же він споткнеться,—
то хай ніхто й не підійма, чи як?

I

Жорстокості у нас нема, зате ж бо
й дурного співчуття не любим. Ми
вбиваємо електрикою — отже,
без болю і без крові. І лише,
як виняток, караємо за зраду,
з громади проганяючи. Не так,
звичайно, як тебе. Це некультурно.

Прометей

Жорстокий люд! Жорстокий люд!

Хор

Звикай, звикай, безщасний Прометею.
В жорстокості живих — закон життя.
Хробак плоди, з яких живиться, точить,
і учні на учителя плюють.

I

Чудний ти весь! Немов проспав ти роки
й коли прокинувся — то все чуже.
Ти часто бідних споминаєш. Кажеш,
що вкрав огонь ти у когось.
Нічого вже того тепер немає —
ні бідних, ні крадіжки. Ні царів —
додам іще. Про бога й не кажу вже.
Це все було колись, коли герой
потрібен був. З'єдналася в громади
уся земля. Нема вже більш нужди.
Нема вже більш голодних. Тож завдання
у нас тепер: в своїх руках
тримать всю землю. Себто зникли війни,
але війна на кожнім кроці в нас
і ворог нам, хто мислить у куточку,
хто, так як ти, дає нам дисонанс.
Підходить IV.

Прометей

(несамохить вихоплюється в нього)
Так, так... щасливі ви.

I

Що значить щастя,
коли тремтиш за кожну тую мить,
що хтось повстане у якійсь громаді
або прорветься думка десь своя...

IV

Питає Сьомий: цю помірять площу?

I

А... зараз...
(До Прометей.)
Жаль, цікаву почали
з тобою ми розмову.
Може, завтра,
як не умреш, її ми скінчимо.
(Пішов).

IV

(припадає до Прометей)
Питав ти, чи щасливі? О чужинче!
Не знаю, хто ти, хто і звідкіля;
Лиш бачу дух живий перед собою,
людини душу бачу; не число
сухе, не дисципліну, а страждання!
Усе, усе скажу: щасливі ми,
це так, але те щастя в нас казенне
і повне рабства. Скільки, скільки мук!
Страждаєш ти... А ми хіба на волі?
Панує сила в нас і деспотизм!
Віднині, муки терплячи і кпини,
казатиму: так мучивсь Прометей!
Гукають.
Прощай! Хай буде образ твій зо мною
на всіх шляхах життя!
(Вклоняється й odchодить).

Хор

Оце тобі
вся людськість, Прометею! З мільйонів
лише одна побачила огонь!
Але пожди, огонь той розгориться
і встануть люди, встане світ.

Прометей

(мов з глибини віків)

Узять
у ланцюги всю землю і людину,

добро і форми, всі думки, чуття...
Нащо їм здався Прометей? Огоць мій
вони розважили на терезах
і кожному світить сказали...

Людськість —

дупло трухляве, світи, світи...
Чи не прийдеться знов огонь той красти,
бороться, однімать — лиш не в богів,
а в вас, лихії люди?

Хор

Горе! горе!

Прометей

За що я мучусь так? за що? за що?

Видно, як люди спускаються в долину. Прометей
услід кричить людям. IV оглядається, але її
підганяють.

Хор

О не взивай так страшно, Прометею.
Ніхто не відповість тобі, ніхто.
Заходить сонце, тіні ріжуть гори,
і вечір ніч веде, і вечір ніч.

Вечорів.

Прометей

Ізнов я в муках, знов. Тисячоліття
минають, наче дні, а я одно
на скелі — у зневір'ї, сам — конаю
і не умру ніяк... (Плаче).

Хор

О не сумуй так страшно, Прометею:
за ніччю встане день, за ніччю день.

Строфа

Сестри, зостаньмось,
будемо з ним.
Тьмяно у горах,
темно у долинах —
тут же плач.

Антитеза

Сестри, зостаньмось,
люди пішли...
Хто ж заспокоїть
муки Прометея,
хто приспить?

Хор

О не сумуй так страшно, Прометею:
за ніччю встане день, за ніччю день.
[1917—1923]

Зміст

«Блакить мою душу обвіяла»

7

Сонячні кларнети

Не Зевс, не Пан...	10
Закучерявилися хмари...	11
Гаї шумлять...	12
Арфами, арфами...	13
Деся паходила весна...	14
Цвіт в моєму серці...	15
Не дивися так привітно...	16
Подивилась ясно...	17
З кохання плакав я...	18
О панно Інно...	19
Я стою на кручі...	20
Там тополі у полі...	21
Гаптує дівчина...	22
Квітчастий луг...	23
Ой не крийся, природо...	24
Іще пташки...	25
Світає...	26
Енгармонійне	27
Туман	27
Сонце	27
Вітер	27
Дош	28
Ходять по квітах...	29
У собор	30
Пастелі	32
А я у гай ходила...	34
Хтось гладив пиви...	35
На стрімчастих скелях...	36
По хліб шла дитина...	38
Одчиняйте двері...	39

Скорбна мати	40
По блакитному степу...	43
Хор Лісових Дзвіночків. (<i>Уривок із поеми</i>)	44
Зелена неділя	45
Війна	46
Дума про трьох Вітрів	48
Золотий гомін	51

Плуг

Плуг	60
Сійте...	61
І Бєлий, і Блок...	62
На майдані...	63
Як упав же він...	64
Перезорбють зорі...	65
І буде так...	66
Міжпланетні інтервали...	67
Зразу ж за селом...	68
На могилі Шевченка	69
Месія	71
Із циклу «Сотворіння світу»	72
Листи до поета (<i>Триптих</i>)	74
Мадонно моя...	76
Псалом залізу	79
Ронделі	81
26-II (11-III) (<i>На день Шевченка</i>)	82
Я знаю...	84
Гнатові Михайличенку	85
Один в любов...	86
Плюсклим пророкам	87
Палить універсали...	88

Замість сонетів і октав. 1920

«Уже світає, а ще імла...»	92
Осінь	93

Антистрофа («Дорослі й семплітні...»)	94
Терор	95
Антистрофа («Аероплани й усе довершен- ство техніки...»)	96
Лю	97
Антистрофа («Іще й тоді, як над безмежною водою...»)	98
Найвища сила	99
Антистрофа («Я ніколи не покохаю жінку...»)	100
Ритм	101
Антистрофа («Налила голодним дітям молока...»)	102
Евое!	103
Антистрофа («Приставайте до партії...»)	104
Хто скаже	105
Антистрофа («Трава росте, де захоче...»)	106
Шовіністичне	107
Антистрофа («Праві йдуть назад...»)	108
Іспит	109
Антистрофа («Найглибший, найвеличні- ший...»)	110
Порожнеча	111
Антистрофа («Місто в мальованих плака- тах...»)	112
Кукіль	113
Антистрофа («Грати Скрибіна тюремним наглядачам»)	114

За всіх скажу

«Україно моя, моя люба Вкраїно»	118
«Не знаю і сам я, за що так люблю»	119
Розкажи, розкажи мені, поле...	120
Ви знаєте, як липа шелестить...	121
Молодий я, молодий...	122

«Ах не смійтеся ви наді мною»	123
Десь на дні мого серця...	124
«Інакше плачуть хмари і стогне буйний вітер»	125
«З далекого походу»	126
«Дух народів горить...»	127
«Читаю душі ваші, наче книги, я»	128
«Як не горю — я не живу»	129
«Душа моя — послухай!»	130
«— Зоставайся, ніч настала»	131
«Послав я в небо свою молитву»	132
«Не вірте, люди, свігу»	133
«І являвся мені Господь»	134
«Як ударили у давони»	135
«О, я не невільник»	136
«Ой що в Софійському заграли давони...»	138
«Гей, вдарте в струни, кобзарі»	140
Пам'яті тридцяти	141
«Хто ж це так із тебе насміявся смів?»	142
«Постали череваті»	143
«Дівчинка на призьбі»	144
«Застібнулось на всі гудзики небо»	145
«Прийшли до мене в гості»	146
«Трохи не доспиш»	147
«Казала травка»	148
Заступ та чорна земля	149
Перед пам'ятником Пушкіну в Одесі	150
Голод	151
«Листя падає»	152
«Микола Леонтович говорить...»	153
Балетна студія	154
«Загупало в двері прикладом...»	155
Фуга	157
Осінь така мила...	161
La bella Fornarina	163

Клеон і Діодот	164
Перше Травня на Великдень (Вулиця Куз- нечна)	167
В космічному оркестрі	168
За всіх скажу	177
«Люблю астрономію...»	179
Вітер з України	180
Три сини	182
Кожум'яка	184
Плач Ярославни	186
Надходить літо	188
Чистила мати картоплю (<i>Уривок із поеми</i>)	190
«До кого говорить?»	194
З кримського циклу	195
Пляж	195
Прорив	197
Сниться й далі	198
За хмарами обвали	199
Ай-Петрі	200
Слався!	201
Курінь	202
На світанню	204
«Одним земля й розкоші...»	205
Прометей (<i>Уривки з поеми</i>)	206

Литературно-художественное издание

Тычина

Павло Григорьевич

В ГЛУБИНЕ,
В МОЕМ СЕРДЦЕ...

Стихотворения

Киев,
издательство
«Радянський письменник»

На украинском языке

Художній редактор
Н. В. М'яковська
Технічний редактор
Н. М. Самойличенко
Коректори А. М. Голик,
Т. К. Щегельська

ИБ № 3306

Здано на виробництво 26.09.90.
Підписано до друку 17.12.90.
Формат 84×90^{1/32}. Папір офсетний № 1. Гарнітура звичайна нова. Друк офсетний. 9,8 умовн. друк. арк., 10,15 умовн. фарбовідб., 6,74 обл.-вид. арк.
Тираж 16 000 пр. Зам. 0—270.
Ціна в оправі 3 крб.

Видавництво
«Радянський письменник».
252054, Київ-54,
вул. Чкалова, 52.

Київська
книжкова фабрика
«Жовтень».
254655, МСП, Київ-53,
вул. Артема, 25.

Т93 Тичина П. Г.
Десь на дні мого серця : Поезії / Упоряд. Головка Д. А. — К.: Рад. письменник, 1991. — 221 с.

ISBN 5-333-00783-7

До збірки увійшла рання лірика поета. Уперше в цьому, первісному, вигляді, без пізніших спотворень, подаються поетичні перлини, що народилися «десь на дні» його щирого серця. В збірник вошла рання лірика поета. Вперше в цьому, первісному, вигляді, без пізніших спотворень, подаються поетичні перлини, що народилися «десь на дні» його щирого серця.

Т 4702640202-042
М223(04)-91 167.91

ББК 84Ук7